

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

**Kariérové poradenství v systému výchovného poradenství na
středních školách**

**Career Counseling as a part of a general system of counseling
at high schools**

Vedoucí práce:

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

autor práce:

Karolína Bílková

Praha 2010

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce. Dále bych chtěla vyjádřit svůj dík paní Mgr. Gitě Sittové, pedagožce a výchovné poradkyni s letitými zkušenostmi, za poskytnuté informace, četné konzultace a rok strávený v praxi po jejím boku.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne

Karolína Bílková

Anotace

Diplomová práce Kariérové poradenství v systému výchovného poradenství na středních školách se zabývá problematikou přístupu k profesnímu poradenství v rámci středních škol. Pomoc s výběrem vhodné profese nebo další soustavné přípravy k budoucímu povolání je bezpochyby důležitou součástí života každého středoškoláka a vždy měla své místo ve vzdělávání. Tato práce se zamýšlí nad změnou pojetí a chápáním kariérového poradenství v dnešním školském systému, výchovném poradenství. Práce se snaží zmapovat rozmanité způsoby a možnosti práce v této oblasti poradenství, poukázat z čeho pramení právě daná koncepce současných středoškolských, výchovných poradců k této problematice a také, zda je naplňen vytyčený cíl. Na pozadí tří konkrétních škol a jejich koncepcí, přístupů k problematice i odlišných kulturních i socioekonomických podmínek, budou vysvětleny shody a rozdílnosti jednotlivých koncepcí výchovného poradenství.

Annotation

Thesis Career Counseling, as a part of a general system of counseling at high schools, deals with diverse approaches towards professional preparation at high schools. Any help, with making a right decision of choosing a career or continuing in studies, is undoubtedly an important source for each person at high school and has been occupying this distinctive role in education. This thesis is trying to bring about the changing of the position of Career Counselor's within the school system, in a general system of counseling. The goal of this thesis is to cover the various subjects' conception of counselors at high schools and also trying to entitle their targets in connection with reality. At the end there will be given a description and clarification of three different high schools (each with different cultural and social-economic conditions) and their correspondences towards Career counseling in cooperation with the content analyses of the subjects' conceptions of Career counseling.

Klíčová slova

Poradenství, kariérové poradenství, volba povolání, střední škola, profesní příprava, profese, výchovné poradenství, chování, dovednosti, osobní předpoklady;

Keywords

Counseling, career counseling, vocational guidance, high school, professional preparation, profession, educational guidance, behavior, skills, individual conditions;

Motto

„Svět nestojí o turisty, kteří kolem projedou v autobusech a soucitně sykají. Svět, takový jaký je, potřebuje lidi, kteří ho mají natolik rádi, že ho touží změnit s tím, co mají k dispozici, tam kde jsou.“

(R. Fulghum)

OBSAH

Obsah.....	6
Seznam použitých zkratk.....	8
1. Úvod.....	9
2. Cíle a základní pojmy práce.....	11
2.1 Cíle	11
2.2 Základní pojmy	11
2.3 Výchova	11
2.4 Výchovné poradenství	12
2.5 Výchovný poradce	12
2.6 Kariérové poradenství	13

I TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

3. Struktura systému poradenských služeb v ČR	14
4. Výchovný poradce	16
4.1 Pracovní náplň.....	16
4.2 Požadavky a odměňování VP	18
4.3 Historie Legislativy VP u nás	20
5. Kariérové poradenství	23
5.1 Vymezení, cíle a kroky	23
5.2 Z historie kariérového poradenství	25
5.3 Úřady práce a kariérové poradenství.....	27
5.4 Evropská dimenze poradenských služeb.....	30
5.5 Kariérové poradenství a RVP.....	31
5.6 Současná diskuze nad předmětem.....	31
5.7 Národní projekt kariérového poradenství v podmínkách Kurikulární reformy	35
5.8 Zajímavé odkazy z pohledu kariérového poradenství	35
5.9 Kariérové poradenství a rodiče	37

6. Strukturální přístup v kariérovém poradenství	41
6.1 Potřeby	42
6.2 McClellandovy typy potřeb	43
6.3 Hollandův model typů osobnosti a pracovního prostředí	44
6.4. Teorie životních stadií D. Supera	49

II PRAKTICKÁ ČÁST

7. Metodologické cíle a metody práce.....	50
7.1 Komparace	50
7.2 Pozorování	51
7.3 Interview	51
7.4 Dotazník	52
8. Průzkum: Kariérové poradenství v systému VP.....	54
8.1 Faktory ovlivňující volbu studia	54
8.2 Výsledky dotazníku.....	54
8.3 Komentář k výsledkům dotazníku a pozorování.....	60
9. Porovnání tří škol s odlišnými koncepcemi	62
10. Závěr.....	67
Resumé	69
Summary	69
Použitá literatura	70
Seznam příloh	76

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
EF	Etické fórum České republiky
EU	Evropská Unie
ICM	Informační centrum pro mládež
IPS	Informační a poradenské středisko
ISA+	Informační systém z oblasti vzdělávání a trhu práce
KAM	Křesťanská akademie mladých
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NUOV	Národní ústav odborného vzdělávání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP	Rámcově vzdělávací program
RVP ZV	Rámcově vzdělávací program základního vzdělávání
SPU	Specifické poruchy učení
SŠ	Střední škola
UJEP	Univerzita J. E. Purkyně
UK	Univerzita Karlova
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNIV	Uznávání výsledků neformálního vzdělávání - projekt
USA	United States of America
VP	Výchovný poradce
WOL	Word of Life

1. Úvod

Kariérové poradenství jako nedílná součást systému výchovného poradenství má proměnlivou úlohu. V současné době se dostává do popředí zejména sociální problematika, jež je taktéž součástí práce výchovného poradce. Vystává tedy otázka, nakolik se současný pedagog, výchovný poradce věnuje problematice kariérového poradenství. V dnešní době stoupá u žáků zájem o vysokoškolská studia a rovněž počet studentů, kteří je dokončí.¹ To je jeden z faktorů, jež napovídá o důležitosti a narůstajících potřeb v profesním poradenství na středních školách.

V této práci je nejprve popsáno postavení výchovného poradenství dnes, jeho náplň, historický vývoj i legislativa. Posléze je věnovaná pozornost kariérovému poradenství, jakožto specifické součásti výchovného poradenství, jednotlivým výzkumům a metodám k dané problematice. Cílem této diplomové práce je zmapovat koncepci výchovného a kariérového poradenství v ČR, jak z hlediska odborné literatury, tak a to především, z hlediska minulé i současné pedagogické praxe. Úkolem praktické části práce je prozkoumat a porovnat kariérové poradenství a jeho obsahy, cíle a metody přístupu výchovného poradce na třech odlišných typech škol na základě čtyř odlišných metod práce². Samostatnou výzkumnou otázkou v praktické části je také zjistit, do jaké míry se v Čechách využívá strukturální přístup ke kariérovému poradenství. V samotném závěru budou navržena doporučení týkající se koncepce kariérového poradenství, které by napomohly pozitivním výsledkům a efektivnímu plnění cílů v dané oblasti.

Řada okruhů z výchovného poradenství (práce s nadanými žáky, řešení sociálně-patologických jevů, ...), které s tématem úzce souvisí, by zasloužila podrobné zpracování. Já se jich vzhledem k omezenému rozsahu práce dotknu jen okrajově.

Záměr, proč jsem zvolila právě téma kariérového poradenství v systému výchovného poradenství, má více důvodů.

1) Nejprve je nutné zmínit, že jsem v rámci ročního pobytu v mezinárodním vzdělávacím centru WOL v Maďarsku měla možnost se hlouběji seznámit s odlišným přístupem ke kariérovému poradenství pocházejícím z USA. V něm je patrné kladení důrazu na profesní poradenství a to i s využitím strukturálního přístupu.

2) Naproti tomu jsem strávila dva roky jako učitelka na střední škole v České republice, kdy kariérové poradenství nebyvalo předmětem hovorů. A bylo, většinou, pod tíhou a vážností sociálně-výchovných problémů zanedbáváno.

¹ [http://czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D800380070/\\$File/4007rra.pdf](http://czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D800380070/$File/4007rra.pdf) expedováno 10.06.2009

² Metody práce jsou konkrétně popsány v kapitole 7

3) Co se týče konceptu výchovného poradenství v ČR, se dá říci, že není zcela ideální a funkční. Tato diplomová práce vyplývá ze snahy lépe se orientovat v této oblasti, pokusit se proniknout do problematiky a navrhnout nová řešení či možnosti v současném systému.

I TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

Koncepce výchovného poradenství v ČR

2. Cíle a základní pojmy práce

2.1 Cíle

Cílem této diplomové práce je zjistit postavení kariérového poradenství jako součásti výchovného poradenství v českém školském systému. Navrhnout doporučení jež by systém pomohla zlepšit a nabídnout různé možnosti práce a nápady pro výchovné poradce.

2.2 Základní pojmy

Základní pojmy, kterým bych chtěla věnovat následující kapitolu, jsou klíčové pro tuto práci. Jedná se o pojmy: Výchova, výchovné poradenství, výchovný poradce, kariérní poradenství.

Nejprve se budu věnovat pojmu výchova, jež je cílem a zároveň by měl být výsledkem práce každého pedagoga a především výchovného poradce. Následně navazuji vysvětlením termínu výchovné poradenství. Tato oblast je nedílnou součástí školského systému a má nezastupitelnou úlohu na každé základní i střední škole v ČR. Tuto činnost vykonává výchovný poradce, což je pedagog, který má na starosti kromě všeobecného vzdělávání právě oblast výchovného poradenství. Posledním vysvětleným termínem je pak specifická oblast v systému výchovného poradenství a to kariérové poradenství. To tvoří část velké škály činností, jež musí výchovný poradce zastat. Dle mého subjektivního názoru je to však část nejzajímavější a je třeba zdůrazňovat její význam a touhu po větší zaměření se na tuto oblast.

2.3 Výchova

Výchova je cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. Dle Pelikána je „Tento široce založený komplexní a celoživotní společenský proces ovlivňování osobnosti, je bohatě strukturovaný nejen v mimoškolní oblasti, ale i v samotné škole. Žádoucím výsledkem výchovy je rozvinutá harmonická osobnost. Tohoto optimálního výsledku však dosud ve výchovně vzdělávacím procesu nedosahuje poměrně velké množství

dětí. U významného procenta dětí a mládeže dochází k disharmonickému vývoji osobnosti pod vlivem mnoha různých faktorů. Správná výchova akceptuje osobnost vychovávaného, saturuje jeho potřeby, vede ho k harmonii a k všestrannosti. Je přiměřeně autoritativní, cílevědomá, jednotná a vedoucí k sebevýchově.“³

2.4 Výchovné poradenství

Tento pojem může být chápán dvojím způsobem: buďto jako poradenství vedoucí k výchově jednotlivce obecně, což je z hlediska vědy interdisciplinární aplikační systém poznatků, metod, technik, opatření činností odborníků nebo institucí zaměřenou na sociální otázku jednotlivce a řešení specifických a formativních problémů ve výchově a vzdělání ve školském, profesionálním a partnersko-rodinném životě.⁴ V této práci je chápáno v jeho užším významu jako termín, popisující organizovanou soustavu speciálních a odborných poradenských služeb v otázkách výchovy a vzdělání dětí a mládeže. Ty jsou poskytovány konkrétním, zaškoleným pedagogem, výchovným poradcem, na každé škole a to v oblasti výchovné i výukové. Zahrnuje prevenci sociálně patologických jevů, pomoc při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání, výchovný styl, přístup, pravidla soužití, atmosféra v rodině i škole, emoční naladění, povinnosti dítěte, zájmová činnost, vztahy k sourozencům, k vrstevníkům, výchovné problémy ve škole, i mimo školu.⁵

2.5 Výchovný poradce

Výchovný poradce (VP) je pedagogickým pracovníkem základní, střední nebo vyšší odborné školy, který absolvoval specializační studium a působí v rámci systému výchovného poradenství na základních, středních a vyšších odborných školách; je vlastně často prvním poradenským subjektem, na který se mohou učitelé, rodiče i sami žáci a studenti v případě problémů obrátit. VP se zaměřuje spíše na individuální kontakt a hledání řešení problémů konkrétních žáků – jedinců (zprostředkovává kontakt s poradenským pracovištěm na straně jedné, kontakt s rodiči a učiteli na straně druhé), pomáhá problémy dětí podchytit ještě v

³ Kohoutek, R.: Základy užité psychologie. CERM, 2002, ISBN 80-214-2203-3, str. 252

⁴ GBELEC, Ondřej (ed.). *Vzdělávání poradců v České republice. Výzkumná zpráva*. Praha: Národní vzdělávací fond, o. p. s., Národní informační středisko poradenství, 2004. ISBN 80-86728-15-3, str. 8-10

⁵ Často jsem se v praxi setkala s milným názorem (především u žáků), že do VP spadají pouze problémy týkající se výhradně školního prostředí.

počátečním stadiu – zejména problémy výukového, ale i výchovného charakteru, včetně pomoci žákům při další volbě vzdělávací cesty či budoucí profese.⁶

2.6 Kariérové poradenství

Tento pojem je v práci chápán jako specifická součást výchovného poradenství, zaměřená na poradenskou pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků tj. zejména:

- koordinaci mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství (kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka
- základní skupinová šetření k volbě povolání, administraci, zpracování a interpretaci zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků
- individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti (ve spolupráci s třídním učitelem, popř. zákonnými zástupci)
- poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a zjištěné předpoklady žáků
- spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy
- zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích úřadů práce a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek.⁷

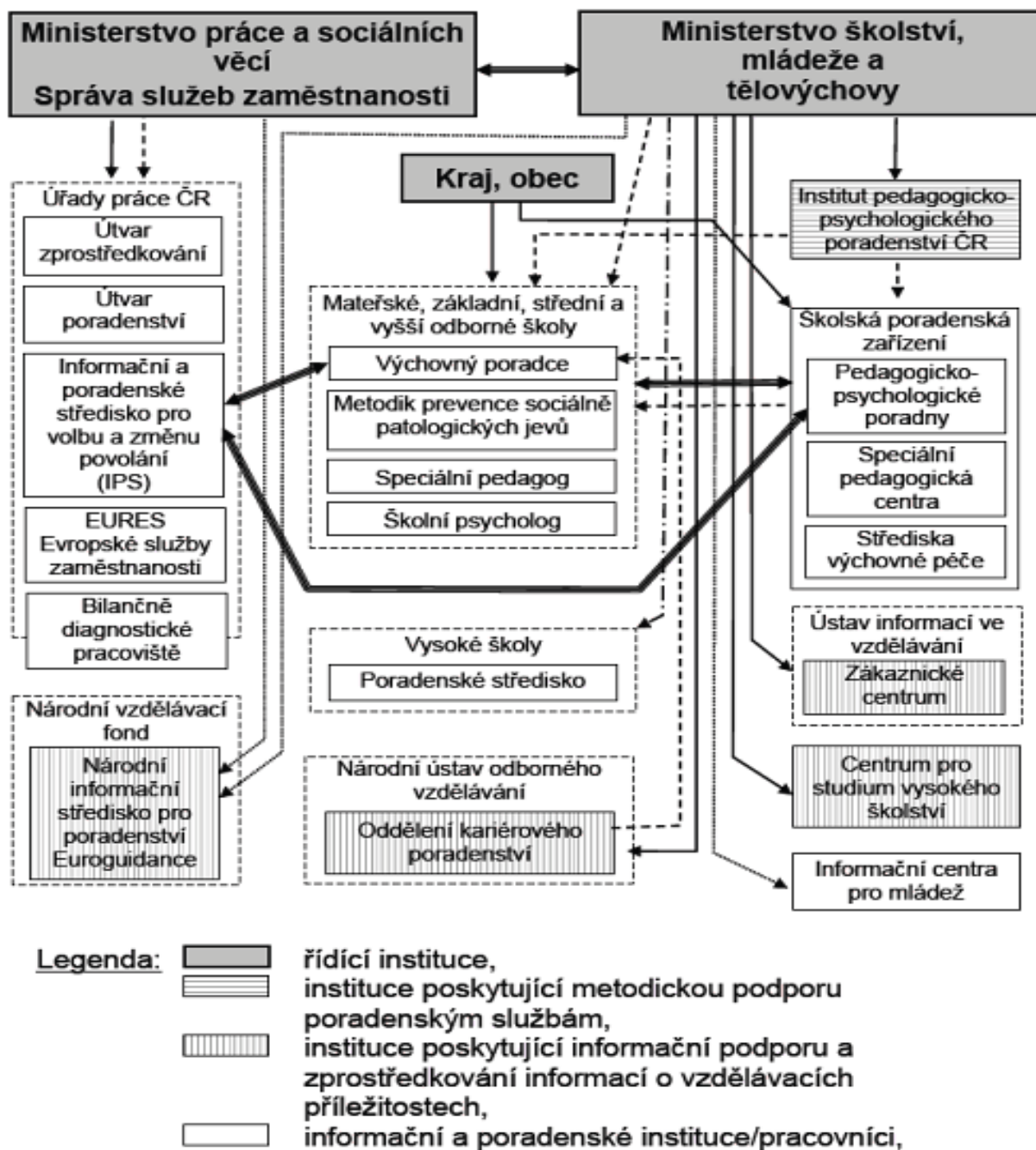
⁶ http://www.oazlin.cz/poradenstvi/3_1_1.php expedováno 02.06.2010

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. str. 31, 201. ISBN 80-246-1074-4

3. Struktura systému poradenských služeb v ČR

Domnívám se, že struktura systému poradenských služeb v ČR není jednoduchá. Tudíž se celkem snadno může stát, že je některá ze složek v systému opomíjena. Následující obrázek popisuje systém v ČR jako celek a to od jeho řídicích složek až po výchovného pracovníka či pedagoga samotného.

Obr. 1 Struktura systému poradenských služeb v České republice⁸

⁸ <http://podlipny.wz.cz/index.php?struktura> expedováno 08.06.2010

Graf znázorňuje strukturu poradenského systému v ČR, jehož nedílnou součástí je výchovný poradce a specificky i oblast kariérového poradenství. Významným prvkem sítě znázorňující poradenský systém jsou řídicí orgány, jež by měli vzájemně spolupracovat tak, aby si jednotlivé instituce nekonkurovali a to ani v případě toho, že jsou řízeny jiným řídicím orgánem. Poradenství pramení často z lokální zkušenosti v daném regionu. Proto bych osobně zdůraznila práci školská poradenská zařízení zřizované krajem a obcemi a také lokální střediska IPS s argumentací, že žák není schopen správně reflektovat např. oblast kariérového poradenství, není-li zasazeno do zkušenosti a podmínek dané lokality. Neznamená to však, že by poradenství mělo zůstat pouze u místní úrovně, nýbrž by se mělo vyvíjet z tohoto základu do globální sféry. Za důležité, především s ohledem na kariérové poradenství na středních školách, považuji zmínit především vzájemnou kooperaci mezi těmito lokálními institucemi a jednotlivými školami.

Nelze nepoukázat také na nutnou spolupráci mezi pracovníky jednotlivých škol. Mluvím zde o spolupráci, jež je grafem naznačena v jeho středu a zahrnuje spolupráci mezi výchovným poradcem, metodikem školní prevence, školním psychologem a speciálním pedagogem.

Domnívám se, že velkou pomocí při práci výchovného poradce může být kromě výše jmenovaných institucí také Asociace výchovných poradců,⁹ která má za úkol aktivně prosazovat zájmy výchovných poradců. Rozvíjet kurzy dalšího vzdělávání pro výchovné poradce, podílet se na přípravě studijních textů. Asociace je dobrovolná, nevládní, nezisková a sdružuje členy na základě společného zájmu. Byla založena v souladu se Zákonem č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. Asociace sdružuje poradenské pracovníky působící v různých typech vzdělávacích a poradenských institucí. Jedná se především o výchovné poradce základních, středních a vyšších odborných škol, dále o poradce působící na vysokých školách, na úřadech práce a v dalších vzdělávacích a poradenských institucích, poskytující výchovné, studijní a profesní poradenství klientům bez rozdílu věku. Dle mého mínění, je to ideální způsob pro VP jak se začlenit do diskuzí, seminářů a dalších aktivit, být tak ve středu dění a dozvídat se o novinkách, trendech, ale především být součástí většího celku, kde je možné hledat odpovědi na otázky, odborné rady či zkušenosti.

⁹ <http://www.asociacevp.cz/> expedováno 02.06.2010

4. Výchovní poradce

4.1 Pracovní náplň

Škola, jako zrcadlo společnosti, nabízí velmi široké pole působnosti pro výchovného poradce. Jeho úkol však je více než nelehký, chce-li v přidělené časové dotaci ¹⁰ obsáhnout a nezanedbat ani jednu z oblastí své pracovní náplně. Výčet povinností výchovného poradce je velmi pestrý a domnívám se, že časově mnohem náročnější, než jak ho pojímá naše legislativa. Uvedené úkoly by měl výchovný poradce plnit na všech typech škol, avšak každý typ školy má svá specifika: Konkrétní oblast práce výchovného poradce je ovlivněna a spjata s konkrétní problematikou dané školy.

- Spolupráce s rodinou a učiteli při řešení vzdělávacích a výchovných otázek, problémů. Výchovný poradce uskutečňuje vlastní diagnostickou činnost u žáků, kteří vyžadují z výchovných, vzdělávacích, profesionálně orientačních, sociálních i jiných důvodů zvláštní pozornost, nebo u těch žáků, kteří jej sami požádali o konzultaci. Dle mého názoru velmi zajímavou skupinou žáků, která spadá do této oblasti, jsou i nadaní žáci.
¹¹ O všech těchto činnostech vede dokumentaci a eviduje je. Metodicky usměrňuje a sjednocuje diagnostickou činnost učitelů a poskytuje jim metodickou pomoc. Obrací se i na rodiče žáků, jim nabízí svou pomoc, ať už individuálně nebo hromadně v rámci informativních schůzek pro rodiče.
- Poradenství pro žáky s vývojovými poruchami, včetně jejich integrace. Výchovný poradce věnuje odbornou péči žákům se specifickými poruchami učení nebo chování a vytváří individuální plán pro tyto žáky tak, aby byli plnohodnotnou součástí školy.
- Prevence sociálně patologických jevů. Ta funguje ve spolupráci se školním metodikem prevence sociálně patologických jevů¹². Výchovný poradce provádí vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologických jevů. Spolupracuje s třídními učiteli při zachycování varovných signálů v této oblasti u jednotlivých žáků, skupin a tříd. Pracuje individuálně se žáky s obtížemi v adaptaci, řeší sociálně vztahové problémy i potíže osobního charakteru, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.

¹⁰ viz. kapitola 4.3 Odměňování VP

¹¹ <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2125> expedováno 24.09.2010

¹² ŠMP, jeho úkolem bývá tvorba a realizace preventivního programu školy, koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti soc. patologických jevů, preventivní práce školy.

- informační a náborová činnost. Ta je důležitou součástí prevence. Metody této činnosti mohou být názorné (např. nástěnky, promítání filmů, exkurze), poskytování informací mluveným slovem (např. rozhovory, přednášky, besedy s odborníky), poskytování informací tištěným slovem (např. publikace, tištěné odborné materiály), aktivizace žáků pomocí soutěží, her, diskuzí apod. Toto působení by mělo probíhat po celou školní docházku. A to počínaje adaptačním soustředěním, které je výbornou příležitostí k „správnému“ začátku.¹³ Besedy a přednášky s odborníky zajišťuje výchovný poradce nejen pro žáky, ale i pro učitele.
- poradenství v oblasti příslušné legislativy.
- organizace práce školní výchovné komise, popř. spolupráce se školní radou.
- kariérové poradenství.¹⁴
- spolupráce s příslušnými organizacemi. Při řešení některých závažných problémových případů, navazuje Výchovný poradce kontakty a spolupracuje s různými institucemi a partnery. Některé školy mají svého školního psychologa, s nímž úzce spolupracují. Dle mého mínění, je to ideální řešení jak výchovnému poradci ulehčit a pomoci tím, že školní psycholog převezme některé kompetence. V odhalování a následné péči o žáky se specifickými poruchami učení, individuální práci se žáky v osobních životech, krizové intervenci, prevenci školního neúspěchu žáků, tam všude mohou být odborné rady nedocenitelné. Podobně i speciální pedagog může pomoci diagnostickou a intervenční činností, úpravami školního prostředí atd... V případě, že škola nemá svého školního psychologa či speciálního pedagoga, obrací se nejčastěji na pedagogicko-psychologické poradny v příslušném regionu či speciálně pedagogická centra¹⁵. Obě tyto organizace spolupracují s dalšími podpůrnými institucemi jako např. linky důvěry, krizová centra, protidrogové léčebny. Během své praxe v pedagogicko-psychologické poradně Ústí nad Labem jsem zjistila, že pracovníků v poradnách bývá nedostatek a pod jejich působnost spadá tolik škol, že čekací lhůty na žádost školy

¹³ Zajímavý projekt nabízí PPP Bruntál, kdy organizují pro ŠMP a VP kurzy, jejichž úkolem je vyškolení pedagogických pracovníků k tomu, aby adaptační kurzy měly správný průběh a byly vedeny účelně a efektivně tak, aby plnily stanovené cíle. <http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/ak2008/projekt.html> expedováno 15.06.2010

¹⁴ Tomu je věnována kapitola 5.

¹⁵ Speciálně pedagogická centra poskytují poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným v běžných školách.

bývají velmi dlouhé (někdy až šest měsíců) a soukromé žádosti se často odkazují na soukromé psychology. I přesto bylo zřejmé, že úzký kontakt v rámci spolupráce s PPP v Ústí nad Labem má v tuto chvíli jen málo škol¹⁶. Domnívám se, že extrémní zaneprázdněnost je jedním z důvodů. „Pedagogicko-psychologické poradny tvoří síť 96 zařízení zřízených školskými úřady, 4 soukromé poradny a 1 církevní poradna. Síť speciálně pedagogických center tvoří 100 zařízení zřízených MŠMT a 8 soukromých. Síť středisek výchovné péče tvoří 32 zařízení zřízených MŠMT.“¹⁷

V práci výchovného poradce je důležité stanovit si konzultační hodiny, ve kterých bude prostor pro individuální rady a rozhovory týkající se všech výše zmíněných bodů. V těchto hodinách bude k zastížení vždy na určitém místě (nejčastěji kabinet výchovného poradce). Domnívám se, že je v zájmu každé školy, aby měl výchovný poradce svůj vlastní prostor vyhrazený k práci. Může pak přizpůsobit atmosféru a celkové klima, čímž vytvoří příjemné podmínky pro sebe i ty, co ho navštěvují. Prostor slouží k osobním konzultacím žáků, jejich zákonným zástupcům i kolegům – pedagogům.

4.2 Požadavky a odměňování výchovného poradce

Požadavky k vykonávání práce výchovného poradce jsou určeny vyhláškou č. 317/2005 Sb.oDVPP: § 8 Studium pro výchovné poradce. Tato specializace je předpokladem pro výkon specializované metodologické činnosti výchovného poradce. Zahrnuje kurz v hodinové dotaci nejméně 250 vyučovacích hodin a splnění závěrečných zkoušek včetně obhajoby závěrečné písemné práce. Základem pro práci výchovného poradce je jeho vysokoškolské vzdělání a následná specializační studia, kurzy, konference, školení a semináře. Velmi důležitým prvkem je také vytříbený hodnotový systém, zejména v sociální rovině a dostatek životních zkušeností. Má-li poradce účinně působit na žáky, je třeba, aby soustavně pracoval i sám na sobě. Dle Bartoška by měl posilovat především tyto vlastnosti:

- metodicky neustrnout, být schopen přijímat zkušenosti
- získávat nové poznatky a aplikovat je v poradenství
- orientovat se v sociálním prostředí žáků, ale i poznávat nové módní trendy, které je ovlivňují
- schopnost volit přiměřený typ intervence

¹⁶ I proto uvádím seznam PPP v ČR v příloze číslo 1.

¹⁷ Viz. Obrázek č. 1 na straně 24

- rozvíjet sociální dovednosti
- rozvíjet komunikační dovednosti a schopnost vytvářet i udržovat funkční mezilidské vztahy
- umět pozitivně ovlivňovat žáka
- umět zapojovat rodiče žáků ke spolupráci
- objektivně hodnotit pozorované jevy i osobnost žáka¹⁸

Z těchto uvedených aspektů vyplývá, že požadavky a nároky kladené na pedagoga v pozici výchovného poradce jsou velké.

Odměňování výchovného poradce

Úvazek VP je dle nařízení vlády č. 75/2005 Sb.: § 3 (3) Učiteli – výchovnému poradci se snižuje týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti v základní a střední škole s počtem žáků

- do 150 o 1 hodinu týdně
- do 250 o 2 hodiny týdně
- do 550 o 3 hodiny týdně
- do 800 o 4 hodiny týdně
- nad 800 o 5 hodin týdně

Plat je pak vyměřen v nařízení vlády č. 469/2002 Sb., katalog prací: 13. platová třída - 2. Specializovaná metodologická činnost v oblasti pedagogiky a psychologie, k jejímuž výkonu je nezbytné získání specializace stanovené zvláštním právním předpisem.¹⁹

Domnívám se, že požadavky k práci výchovného poradce jsou náročné, nicméně odpovídají náročnosti toho, co je třeba k naplnění cílů výchovného poradce. Naproti tomu se již na první pohled domnívám, že odměna v podobě úlevy v přímé pedagogické činnosti je nedostatečná. Očekávám, že v praktické části práce se potvrdí můj předpoklad, že přidělený

¹⁸ BARTOŠEK, M. *Pedagogicko-psychologické poradenství*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 1998
ISBN 80-86568-04-0

¹⁹ Vyhláška č. 75/2005 Sb.: § 3 (3), o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – příloha číslo 3

čas pro práci výchovného poradce je nedostatečný a projeví se pak na kvalitě či kvantitě jeho práce.

4.3 Vývoj výchovného poradenství se zaměřením na legislativu

Výchovné poradenství v ČR vyplývá ze školského zákona a zákona o školských zařízeních. Tato služba by měla sloužit dětem, mládeži, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům. Výsledkem by měl být optimální osobnostní rozvoj žáků spojený s procesem vzdělávání a výchovy.

První zavedení poradenství do školského systému probíhalo od roku 1957 na Slovensku a později i v Brně v první psychologicko-výchovné klinice. Ta byla jakýmsi předchůdcem dnešních PPP. V roce 1967 byl schválen první školský zákon upravující zřizování krajských odborných psychologicko-výchovných pracovišť – středisek pro volbu povolání a to č. 180/1960 Sb., § 31 odst. 2. Pokyn MŠ z roku 1968 pak umožňoval tato zařízení zřizovat dle potřeby v jednotlivých oblastech. Poradní orgány státní správy pro výchovné poradenství v ČSR upravoval pokyn MŠ čj. 29058/73-201 a čj. 29059/73-201. Hlavním úkolem bylo sledovat a poskytovat poradenskou službu především se zaměřením na profesionální orientaci a navrhnout příslušná opatření orgánům státní správy. V posledním jmenovaném pokynu je také vyjmenován výčet pedagogicko-psychologických seminářů, na základě kterých byli učitelé oprávněni získat kvalifikaci k výchovnému poradenství. Semináře byly organizovány krajem, tedy konkrétně krajskými pedagogickými poradnami a ústavy.

V roce 1976 poprvé vymezen název „výchovné poradenství“ a to „Instrukcí o soustavě výchovného poradenství v oboru působnosti MŠ ČSR“ a založeny první pedagogicko-psychologické poradny. Došlo tedy k definování výchovného poradenství a vymezení všech kompetencí jednotlivých složek. O dva roky později v roce 1978 byl schválen zákon č. 63/78 Sb. a na něj navazující vyhláška MŠČR č. 130/1980 Sb. ve kterém bylo zakotveno výchovné poradenství i jeho organizace. Při pedagogické fakultě UK v Praze fungoval ústav pro sociální výzkum mládeže a výchovné poradenství. Ten byl řídicím článkem v tehdejší hierarchickém uspořádání v jednotlivých typech zařízení. Hlavní pozornost byla věnována informační činnosti v oblasti profesní volby a řešení výchovných a výukových problémů žáků. „Změny ve společnosti po roce 1989 vyvolaly nutnost změn v obsahu a změny v organizaci poradenských služeb ve školství. Od roku 1991 byly zrušeny krajské pedagogicko-psychologické poradny (péče o středoškolskou mládež tak administrativně přešla do

kompetence poraden na okresech, které byly dle zákona č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství zřizovány školskými úřady a v souladu s novelou zákona o školských zařízeních č. 390/1991 označeny „Pedagogicko-psychologické poradny“. Současně se otevřela možnost vzniku soukromých a církevních pedagogicko-psychologických poraden a jejich působení ve školství. Financování nestátních zařízení je řešeno Nařízením vlády č. 245/1995 Sb., později č. 324/1996 Sb. byl zrušen Ústav pro sociální výzkum mládeže a výchovné poradenství.²⁰ Rovněž vyšla směrnice MŠ čj. 11919/73-201 z roku 1973, později instrukce MŠ ČR čj. 20456/80 z roku 1980 upravující činnost psychologů na školách pro mládež vyžadující zvláštní péči. Velkým přínosem bylo zřízení Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR v roce 1994. Pod svá křídla si bere odborný servis pro MŠMT, přípravu koncepce, koordinaci poradenského systému, další vzdělávání pedagogických pracovníků.²¹

Od poloviny 90. let se pozornost státní správy ke změnám poradenství stále významněji obracela:

- MŠMT v listopadu 1995 pod čj. 20 614/95-22 vytvořena koncepce nových forem práce výchovného poradenství a postupně v intencích ekonomických možnosti realizován.
- Na jaře 1997 přijat „Pedagogicko-psychologické poradenství ve školství ČR“ pod čj. 16799/97-2 a postupně se realizuje. Tentýž rok pod čj. 21459/97-22 přijat „Systém pedagogicko-psychologického poradenství ve školství“. Tento materiál byl zpracován na základě zpracovaných analytických materiálů IPPP ČR.
- Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zneužívání návykových látek ve školách a školských zařízeních čj. 16227/96-22.
- Opatření vlády na řešení problematiky zaměstnanosti mladistvých absolventů škol č.337/1993
- Významnou roli hraje Mezinárodní úmluva o poradenství pro volbu povolání a odborné výchově pro rozvoj lidských zdrojů č. 142 z roku 1975, ke které se Česká republika připojila (viz např. vyhl. MZV č. 14/1980 Sb.) a o jejímž plnění

²⁰ KOHOUTEK, R., *Historie pedagogicko-psychologického poradenství*. Brno: CERM, 1999. ISBN 80-7204-115-0, str. 24

²¹ KLÍMOVÁ, M. aj. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. 1. vyd. Praha SPN 1987 ISBN

zpracovává MPSV periodicky zprávu pro mezinárodní úřad práce (poslední zpráva v roce 1998).²²

²² TOMANCOVÁ, J., a kol. *Základy práva (nejen pro školy)*. 1. vyd. Praha: ALBERT, 2007. ISBN 50-7326-110-3, str. 360

5. KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Výchovné poradenství jako součást výchovně-vzdělávacího procesu na středních školách zastřešuje několik oblastí práce výchovného poradce. Kariérové poradenství je jednou z jeho nejvýznamnějších složek. Tato oblast práce výchovného poradce by v ideálním případě neměla minout žádného žáka střední školy. Což samo o sobě vypovídá o náročnosti plnění tohoto úkolu. Je nutné zmínit, že je na samotném výchovném poradci, popř. vedení školy do jaké míry věnují prostor profesnímu poradenství. Neexistuje nařízení či obecné, oficiální doporučení, jež by konkrétně specifikovalo časovou dotaci jednotlivým oblastem, z nichž se výchovné poradenství skládá. Domnívám se, že by bylo dobré tato doporučení tvořit škole „přímo na míru“ dle jejich aktuálních, individuálních potřeb s přihlédnutím k podmínkám školy, sociokulturnímu prostředí atd. Tato doporučení by byla tvořena týmem složeným z ředitele školy (popř. určeným zástupcem za management školy), výchovného poradce a školního psychologa a byla by součástí ročního plánu pro výchovného poradce.

5.1 Vymezení, cíle a kroky kariérového poradenství

Slovo kariéra se v minulosti vyskytovalo často ve spojení se slovem kariérismus. Význam tohoto termínu byl často považován za postup z pracovní pozice na jinou pozici. Což mohlo asociovat kariérní postup bez ohledu na čas, rodinu, etiku. Dle Bělohlávky dnes chápeme kariéru jako „dráhu životem, a to hlavně profesionálním, na níž člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál“²³ Služby při výběru povolání a v oblasti profesního vývoje lze rozdělit do tří částí:

- na kariérové poradenství

Definici kariérového poradenství formuloval prof. Kohoutek takto: „Je to systémová a komplexní odborná poradenská pomoc v problematice volby a výběru celoživotního vzdělávání i sebevzdělávání a pracovní aktivity.“²⁴

Kariérové poradenství je osobnější než výchova k volbě povolání a je osobnostně akcentované, uskutečňované výchovnými poradci, školskými psychology, pracovníky úřadů práce, ale také lékaři a jinými odborníky. Osobnost žáka hraje hlavní roli při hledání, proto se také v následující kapitole budu zabývat některými nápomocnými typologiemi.

²³ BĚLOHLÁVEK, F.: *Organizační chování*. Praha 1996. ISBN 80-85839-09-1 str. 11

²⁴ <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/karierove-poradenstvi> expedováno 27.03.2011

- na výchovu k volbě povolání

Výchova k povolání je dlouhodobý proces. Má vliv na žáky všech věkových kategorií a probíhá v rámci všeobecné výchovy a vzdělávání po celou školní docházku.

- na kariérní orientaci

Kdežto kariérní orientace je spíše krátkodobá, občas jen jednorázová pomoc při výběru další školy nebo povolání. To je hlavní náplň výchovného poradce. Ten by měl žákovi pomoci najít cestu, jak lépe poznat sám sebe ve vztahu ke světu práce. Poslední částí je poradenství. Tato odborná činnost je vykonávána po celý život člověka v práci, zaměstnání, povolání. Setkáme se s ní ve školství i na úřadech práce a jinde. Rozdíl mezi posledními dvěma body je v tom, že orientace je vedením sociálním, vedením ve vzdělávání a vedením při výběru povolání.

Práce výchovného poradce zasahuje do všech tří oblastí. A. Mezera dělí tyto služby podobně. Termíny kariérní vývoj, kariérní orientace a kariérní poradenství se začaly používat místo termínů profesní vývoj, profesní orientace a profesní poradenství od 80. let minulého století.²⁵

Evropská komise a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) používá nejširší definici kariérového poradenství. Dle ní je to soubor služeb a aktivit vykonávaných s úmyslem sloužit jednotlivcům každého věku a v každé životní situaci při volbě povolání, odborné přípravě a povolání a při řízení jejich kariéry. Takové služby mohou poskytovat školy každého druhu, vzdělávací instituce, zaměstnavatelé, nevládní organizace, veřejný nebo soukromý sektor. Mohou existovat na individuálním nebo skupinovém principu a vykonávány jsou v osobním styku nebo distanční formou (včetně linek pomoci). Kariérní poradenství zahrnuje poskytování informací (tištěných, elektronických nebo jiných), diagnostických nástrojů, poradenských rozhovorů, kariérních vzdělávacích programů (na ohodnocení svých schopností, možností a získání dovednosti řídit vlastní kariéru), testovacích programů, programů pro podporu hledání práce a poradenství v období životních změn.

„Základní cíle kariérového poradenství jsou dva. V první řadě to je pomoc budoucím zaměstnancům zvolit takové povolání, které bude odpovídat jejich zájmům a schopnostem. Za

²⁵ MEZERA, A.: *Pro jaké povolání se hodím?* Praha, Computer Press 2002

druhé pak pomoc lidem aktuálně bez práce, a to nalezením odpovídajícího zaměstnání, nebo doporučením a zprostředkováním vhodné rekvalifikace.“²⁶

Metodická a informační činnost výchovného poradce v této oblasti:

- Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence
- Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod
- Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy
- Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům
- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného poradce, navržená a realizovaná opatření

5.2 Z historie kariérové poradenství

K prvním průkopníkům organizovaného poradenství patřili učitelé. „Například A. Hartwig uvádí, že někteří učitelé na ZŠ v Německu již kolem roku 1959 pravidelně prováděli organizovanou informační a konzultační činnost pro žáky a rodiče. Také J. M. Brewer (1942) uvádí příklady učitelů na amerických ZŠ a SŠ. Za první pokusy o zřizování zvláštních poradenských institucí pro volbu povolání je možné považovat informační střediska, konstituovaná od devadesátých let 19. st. např. v Německu, Velké Británii, Francii, Švýcarsku a USA.“²⁷

V roce 1919 vznikla v Brně profesionální služba poradenství na území tehdejšího Československa. Jednalo se o poradnu pro volbu povolání. O rok později pak bylo založeno Ústředí pro volbu povolání v Praze. První československé poradny se věnovaly především poradenství a nebyly nijak organizačně provázány se školským systémem. Ve 30. letech 20.

²⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Poradenstv%C3%AD> expedováno 02.06.2010

²⁷ Klímová, M. a kolektiv: Teorie a praxe výchovného poradenství. Praha, SPN 1987, str. 15

století se o nebývalý rozvoj poradenství zasloužil pedagog a psycholog Vilém Chmelař²⁸, který vybudoval okolo 70 poraden. Jeho snahou bylo prosadit zajištění dostatku statistických dat o poptávce a nabídce oborů.

V období mezi dvěma světovými válkami v Československu vznikla organizace poraden pro volbu povolání. Zřízena byla jako část úřadů práce. Po odborné stránce měly dle Doležala²⁹ naše poradny vysokou úroveň. Válečná období s sebou nesou jistý útlum ve většině oblastí. To platilo i pro léta kolem druhé světové války. I profesního poradenství a jeho rozvoj se ve většině evropských zemí zastavil. Teprve po konci války se pomalu vrací zájem o další vývoj. V tomto směru se samozřejmě rychleji vzpamatovávají Spojené státy americké. Na počátku 50. let 20. století vznesla skupina amerických odborníků, kritiků, provedla výzkum, na jehož základě zformulovala vlastní teorii. Její podstatou jsou tyto teze:

Volba povolání není jednorázový akt, nýbrž dlouhodobý proces trvající od 11 do 17 let. Tento proces je nezvratný. Podstatným aspektem volby povolání je kompromis. Popsaný proces podle něj probíhá ve třech obdobích:

- Období fantazijní volby (od raného věku do 11 let). Dítě věří, že se v budoucnosti může stát čímkoliv
- Období pokusné volby (od 11 do 17 let), v němž se jedinec pokouší o volbu povolání na základě sebepoznávání a sebehodnocení.
- Období realistické volby (od 17 let až po ranou dospělost). V tomto období je již člověk schopný zvážit při rozhodování o volbě povolání faktory subjektivní (zájmy, schopnosti) i faktory objektivní (společenské potřeby) a učinit při rozhodování přiměřený kompromis.

V 50. letech 20. století byla v České republice na školách zřizována funkce poradce pro volbu povolání. Touto péčí byl pověřen jeden z učitelů – výchovný poradce. O něco později byly zřizovány pedagogicko-psychologické poradny. V devadesátých letech minulého století dochází ke vzniku pracovních úřadů. Ty zřizovaly Informační a poradenská střediska pro volbu povolání (IPS ÚP). Významnou představitelkou české koncepce poradenství se v té době stává profesorka pedagogické fakulty Univerzity Karlovy Marta Klímová. Od roku 1965 hlavní redaktorka časopisu *Výchovný poradce* a autorka publikace *Teorie a praxe výchovného poradenství*.

²⁸ Prof. PhDr. Vilém Chmelař, DrSc. (1892 – 1988), jeden ze zakladatelů moderní československé psychologie, ředitel brněnského psychologického pracoviště ČSAV

²⁹ Doležal, J. *Poradny pro volbu povolání nebo výchova k povolání? Výchovný poradce* 1964, č.1, str.4

Devadesátá léta se vyznačují větší péčí věnovanou jedincům vyžadujícím zvláštní přístup. Toto je velký posun kupředu, nicméně to znamená velké změny a spoustu nových informací v práci výchovného poradce. Šanci mají dostávat děti, které byly v minulosti označovány např. za nepřizpůsobivé či hloupé. Jedinci s LMD, s disociálním, asociálním a antisociálním chováním, tělesně a mentálně postižení atd.

Další novum v této oblasti v posledním desetiletí v ČR nastalo při uvažování o zavedení předmětu s názvem „Volba povolání“ na ZŠ. Experimentálně je tento předmět již vyučován na některých ZŠ. Dle mého názoru by tento předmět usnadnil i práci výchovným poradcům na SŠ. Netýkal by se pouze správného výběru školy střední, nicméně z jeho osnov vidíme, že vychovává a vštěpuje žákům i všeobecně platné normy hodící se ve světě práce. Pomáhá jim poznávat jejich osobnost, vlastnosti, temperament a pochopit důležitost všech svých předpokladů k vykonávání určité profese či zohledňování při výběru školy.

5.3 Úřady práce a kariérové poradenství

Ze zákona o zaměstnanosti vyplývá, že úřady práce poskytují pomoc a podporu jedinců ve vztahu k trhu práce a plní funkci prevence nezaměstnanosti v regionu. Úřady práce a jejich Informační a poradenská střediska, se tak stávají dalším subjektem v soustavě poradenských služeb při výběru vzdělání a přípravy na povolání, který v meziresortní spolupráci disponuje informacemi o jednotlivých typech škol, učilišt' a oborech, ale také o jejich náročnosti, požadavcích na zdravotní stav žáků, o počtu přijímaných žáků, a zejména o situaci a trhu práce. Cílem kariérového poradenství na úřadech práce je poskytování odborných informačních a poradenských služeb nezbytných k profesní orientaci v návaznosti na pracovní uplatnění a to i vzhledem k aktuální situaci na trhu práce.

Důležitá je skutečnost, že všechny služby Informačních a poradenských středisek úřadů práce (IPS ÚP) jsou poskytovány bezplatně.

V rámci kariérového poradenství se na úřadech práce má klient možnost seznámit s podmínkami práce v c o njšířším počtu povolání, jež se nabízí, jakož i s podmínkami, které je třeba splnit z hlediska kvalifikačních předpokladů. Poskytuje žákům a mladistvým, kteří nejsou dosud zaměstnáni, informace pro volbu druhu vzdělání nebo profesní přípravy s přihlédnutím k jejich schopnostem, způsobilosti, zájmům a možnostem zaměstnání. Poskytuje mladistvým, kteří opustili předčasně školu, informace o jiných možnostech získání

kvalifikace. Informuje zaměstnané osoby o možnostech další profesní přípravy a o podmínkách změny povolání nebo dalšího kvalifikačního růstu.

Výchovný poradce, ale i rodič popř. žák sám může využít přístupné informační materiály ÚP, mezi něž patří:

- komplexní přehledy možností studia na středních školách, středních odborných učilištích a učilištích v daném regionu i v rámci celé ČR, nástavbového studia, vyššího odborného a vysokoškolského studia, studia na jazykových školách, možnostech dálkového či večerního studia
- podrobné materiály o školách a oborech v regionu
- charakteristiky profesí s informacemi o obsahu pracovních činností, používaných pracovních prostředcích, objektech práce a pracovním prostředí, požadavcích na uchazeče (potřebném vzdělání a zdravotních nárocích) atd.
- počítačový test zájmové orientace, který pomůže při výběru povolání podle zájmů klienta a může tak usnadnit rozhodování o budoucím povolání
- informace o perspektivách uplatnění po ukončení vzdělání, videoklipy nejvíce frekventovaných povolání
- informace o možnostech, způsobech a technikách hledání zaměstnání
- videoklipy s návody, jak postupovat během přijímacího řízení na novou pracovní pozici
- základní informace o personálních agenturách
- informace o možnostech hledání zaměstnání prostřednictvím inzerátů v hromadných sdělovacích prostředcích, včetně internetu
- základní informace o možnostech pracovních pobytů a brigád v zahraničí
- informace o úřadech práce, situaci na trhu práce, o podmínkách zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, právech a povinnostech nezaměstnaného

Podrobnější informace o poskytovaných službách je možné nalézt na webu MPSV.³⁰

Úřady práce poskytují poradenské služby zaměřené na volbu povolání v úzké součinnosti a spolupráci se školami v obvodu své působnosti. Školy mají v procesu volby povolání nezastupitelné postavení. Jsou místem, kde jsou žáci vybavováni základními informacemi a kompetencemi pro volbu povolání. Tomuto procesu napomáhá zavádění a realizace výchovy k volbě povolání. Škola a rodina jsou prvními institucemi, kde se mladý člověk setká s

³⁰ www.mpsv.cz/cs/ expedováno 02.06.2010

otázkami volby povolání, uplatnění na trhu práce. Je na rodině, zejména ale na škole, jaké informace se k žákům dostanou, zda jsou aktuální, konkrétní a korespondující se současným stavem a potřebami trhu práce. Škola disponující pedagogickým personálem (výchovní poradci, pedagogové vyučující problematiku volby povolání, případně školní psycholog nebo kariérový poradce) a znalostí dětí samotných, je nepochybně kvalifikovaným místem pro vedení dětí na jejich cestě ke zvolení vhodného povolání.³¹

Poradenské procesy, vedeny snahou pomoci mladému člověku v jeho osobní volbě povolání, jsou vždy do jisté míry ovlivněny svojí zakotveností. Poradce z resortu školství vychází ze znalosti žáka i jeho rodinného zázemí, z jeho zájmů a případně z oblíbenosti jednotlivých vyučovaných předmětů. Pro skutečně kvalifikovaný a komplexní poradenský postup mu ale chybí dostatek informací ze sféry práce - aktuální údaje o vývoji trhu práce, vývoj potřebnosti profesí, požadavky zaměstnavatelů.

Poradce z resortu práce a sociálních věcí naproti tomu disponuje množstvím aktuálních, průběžně doplňovaných informací z trhu práce, ve své práci využívá mnoho nástrojů a pomůcek. Chybí mu ale zpravidla to, co je pro kvalifikovaný poradenský postup podstatné - znalost klienta, možnost vícečetných společných setkání, rozhovory s rodiči apod.

„Mít informace o zaměstnáních je nepostradatelnou součástí kariérového poradenství. Poptávka po nich vzrůstá tak, jak se možnosti vzdělávání a pracovního uplatnění stávají stále pestřejšími. Poradci a jejich zákazníci chtějí vědět o povoláních více -jaké vyžadují dovednosti a postoje, vzdělání, případně jinou přípravu. Chtějí znát pracovní podmínky, mzdy a vyhlídky na zaměstnání. Manažeři programu zaměstnanosti požadují také informace o tom, jaký druh přípravy by měli nabízet lidem propuštěným ze zaměstnání nebo nekvalifikovaným, naléhavě potřebují přeškolení, avšak sami nevědí, jaké programy povedou k dobrým zaměstnáním. Kariérní poradce by měl tyto druhy informací a jejich zdroje znát.

Mezi nejdůležitější druhy informací patří: popis povolání; pracovní podmínky v určitém povolání; požadované vzdělání; nástupní a průměrný plat; vyhlídky povolání do budoucnosti; kde lze získat více informací o daném povolání; kde může klient získat první zaměstnání; jaké jsou hlavní možnosti pracovního uplatnění v regionu, kde působí -zeměpisný prostor, v němž hledá zaměstnání absolvent vysoké školy je obvykle mnohem větší než v případě absolventů střední školy, kteří obvykle hledají zaměstnání blíže k místu bydliště; jaká zaměstnání lze získat u největších zaměstnavatelů v regionu (je třeba tedy zaměstnavatele navštívit a navázat

³¹ Sborník z Kongresu výchovného poradenství 2006, *Výchovný poradce*. Národní vzdělávací fond a asociace výchovných poradců, str. 68

s nimi kontakt); kde získat informace o školách a povoláních (včetně kritického zhodnocení jejich objektivnosti a užitečnosti).

Při přechodu na vyšší typ školy hledají žáci pomoc při hledání vhodného studijního nebo učebního oboru, informace o přijímacích zkouškách, pravděpodobnosti přijetí k studiu atd. Odpovědi na tyto otázky lze získat například ze seznamů o studijních a učebních oborech, které vydávají každoročně některá vydavatelství ve spolupráci s ministerstvem školství. Kromě toho informace o školách a povoláních spolu s možnostmi ohraničeného sebe-poznání nabízejí i počítačové programy.³² Bližší informace v podkapitole 5.8 Zajímavé odkazy z hlediska kariérového poradenství.

5.4 Evropská dimenze poradenských služeb

Poradenství pro oblast vzdělávání se dostává mezi aktuální témata v celoevropském měřítku. Důvodem je vzrůstající míra nezaměstnanosti a selhávající tradiční metody aktivní politiky.

V roce 2004 bylo poradenství poprvé projednáváno na nejvyšší úrovni, tj. v Radě Evropské unie, což vedlo k vydání Rezoluce o upevňování politik, systémů a praxe celoživotního poradenství v Evropě. Poradenské služby se mají stát základním předpokladem toho, že kariérová rozhodnutí o volbě vzdělání a profese občanů budou optimální a budou nápomocny efektivní volbě vzdělávací a kariérové cesty.

V oblasti vzdělávání definuje tyto hlavní cíle:

- Snížit na polovinu počet žáků, kteří předčasně ukončují školu. V rámci EU tak dosáhnout průměru 9% a méně.
- Dosažení 80% obyvatelstva ve věku mezi 25 a 59 lety s ukončeným úplným středním vzděláním.
- Snížení počtu patnáctiletých žáků s nedostatečnými znalostmi v chápání textu, v matematice a v odborné gramotnosti alespoň o polovinu.³³

Z výše zmíněného je tedy patrné, že profesnímu poradenství v rámci vzdělávání v EU je dopřán určitý prostor. Je nesporné, že je třeba, aby žáci získali určitý vhled do světa práce a měli v podvědomí, že VP je pedagog, jenž je může nasměrovat k správným rozhodnutím. Prvně tedy proto, že neznalost určitých faktů může vést k nevhodné volbě profese, následně

³² Sborník z Kongresu výchovného poradenství 2006, *Výchovný poradce*. Národní vzdělávací fond, Asociace školských poradců, str. 68

³³ <http://www.vlada.cz/cs/eu/oeu/lisabon.html> expedováno 01.06.2010

pak k přispění částí procenta nezaměstnanosti v jednotlivých zemích EU. Rady výchovného poradce v této oblasti mají také nepochybně vliv na utváření etického charakteru a vývoj morálního myšlení jedince.

5.5 Kariérové poradenství a vazby na vzdělávání v ČR

Domnívám se, že významnou změnou byl rok 2005, kdy v ČR vstupuje v platnost nový školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), který s sebou přinesl celou řadu kurikulárních změn, z nichž nejpodstatnější je vyšší autonomie škol při utváření vzdělávací nabídky. V RVP ZV³⁴ Přípravě žáků na volbu povolání se věnuje samostatný tematický okruh Svět práce. Ten je součástí vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, který svým pojetím navazuje na vzdělávací oblast Výchova k volbě povolání, povinně zařazenou do předešlých vzdělávacích programů (ZŠ, Obecná škola, Národní škola aj.). Vzdělávací oblast Člověk a svět práce utváří a rozvíjí u žáků potřebné klíčové kompetence pro volbu povolání tím, že je vede k:

- Pozitivnímu vztahu k práci
- Chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, sebeaktualizaci a k rozvíjení podnikatelského myšlení
- Orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce
- Osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro volbu vlastního profesního zaměření, pro další životní a profesní orientaci a pro uplatnění na trhu práce.

Hlavním obsahem profesní orientace žáků v době docházky do základní školy je podle RVP ZV příprava k volbě dalšího studia na středních školách a příprava na povolání.³⁵

5.6 Národní projekt kariérového poradenství v podmínkách kurikulární reformy

Základním posláním Národního ústavu odborného vzdělávání je všestranně napomáhat rozvoji odborného vzdělávání. Rozhodujícím rámcem je koncept celoživotního učení a

³⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vychází z nových principů kurikulární politiky státu, které jsou zformulovány v Národním programu vzdělávání ČR (tzv. Bílé knize). RVP ZV vymezuje závazný rámec pro základní vzdělávání, na jehož základě jednotlivé školy vytvářejí své školní vzdělávací programy (ŠVP).

³⁵ <http://www.vychova-vzdelavani.cz/kurikulum/> expedováno 10.06.2010

členství ČR v EU. Ústav je koordinační, pedagogicko-poradenskou, expertizní, výzkumnou, vzdělávací, informační a knihovnickou institucí pro řešení otázek středního a vyššího odborného vzdělávání. Některé zajímavé statistiky i rady může poskytnout také Ústav pro informace ve vzdělávání.³⁶

Národní projekt Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy navazuje na systémový projekt Vzdělávání – Informace - Poradenství (VIP Kariéra), který probíhal v letech 2005 – 2008.

VIP Kariéra II – KP je projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jehož řešitelem je Národní ústav odborného vzdělávání, je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky. Projekt vychází z cílů strategických dokumentů (DZ, Národní strategický referenční rámec, Strategie hospodářského růstu, Strategie obecných zásad společenství 2007-2013).

Hlavním cílem projektu je rozšíření, racionalizace a další zkvalitnění informační, vzdělávací a metodické podpory kariérového poradenství a vzdělávání ve školách, vytvoření vazby na služby celoživotního poradenství. Projekt má za úkol vytvořit integrovaný systém kariérového poradenství a zlepšit koordinaci informačně poradenských služeb. Pro dobrou orientaci zájemců o vzdělávání, v podmínkách kurikulární reformy je naprosto nezbytné vytvářet kvalitní informační základnu opírající se zároveň o monitoring kvalifikačních potřeb trhu práce. Informační systém podpoří meziresortní spolupráci, která je podmínkou efektivity služeb kariérového poradenství. Relevantní informační podpora může pozitivně ovlivnit přijetí změn, které kurikulární reforma přináší, širokou veřejností.

Projekt vznikl na základě analýzy NÚOV (SP VIP Kariéra), které ukázaly, že třetina absolventů není spokojena s výběrem školy, jen malá část žáků bere v úvahu i perspektivy pracovního uplatnění a má o něm reálnou představu. Dále se ukázalo, že průměrná míra předčasných odchodů žáků ze středního vzdělání je 5,5%, u učebních oborů U a OU určených především žákům se speciálními vzdělávacími potřebami je mnohem vyšší (prokazují výsledky šetření v rámci projektu Moderní společnost). Tato skupina je přitom silně ohrožena dlouhodobou nezaměstnaností a sociální exkluzí. To jsou hlavní důvody hovořící jednoznačně pro vznik projektu a zdůrazňující jeho celospolečenský význam.

Mezi konkrétní aktivity v rámci projektu patří:

- Vytvoření a realizace systému vzdělávací podpory (eKariéra+) poskytovatelům kariérového poradenství. Hlavní činností bude poskytování vzdělávací podpory

³⁶ <http://www.uiv.cz/clanek/501/1605> expedováno 10.06.2010

výchovným - kariérovým poradcům v základních a středních školách. Bude vytvořena koncepce vzdělávání na základě analýzy vzdělávacích potřeb předpokládaných účastníků. E-learningové vzdělávání bude probíhat ve studijních bžích za asistence tutorů studia. Každý půlroční studijní běh bude mít kapacitu 500 účastníků a bude zajištěn 20 tutorů. Do vzdělávání bude zapojeno 3500 pedagogických pracovníků.

- Rozvoj informačního poradenského pracoviště pro zájemce o vzdělávání, pedagogické a poradenské pracovníky. Cílem aktivity je na bázi Centra kariérového poradenství NÚOV vytvořit a realizovat koncept organizačního uspořádání, personálního a materiálního vybavení informačního poradenského pracoviště (call centrum), které bude vedle přímé, individuální podpory poskytovat rovněž elektronické on-line poradenství.
- Rozvoj informačního systému integrujícího informace z oblasti vzdělávání a trhu práce (ISA+). V aktivitě budou probíhat činnosti související s rozvojem metodologie, rozšiřováním, inovacemi datové základny a forem prezentace dat. Jde zejména o nutnost začlenění vyhledávání dle školních vzdělávacích programů na jedné straně, a významné změny poskytovaných informací v souvislosti s hospodářskou krizí. V rámci aktivity budou shromažďovány údaje o vzdělávací nabídce škol, informace o potřebách trhu práce, vývoji struktury pracovních sil i absolventů škol, vč. srovnávání s EU a o uplatnění vzdělání na trhu práce a v terciárním vzdělávání.
- Podpora znevýhodněných a prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. Cílem této klíčové aktivity je analýza, diseminace a metodické vedení projektů dobrých praxí v oblasti prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, transfer zkušeností mezi poskytovateli vzdělávání a ostatním subjekty
- Rozvoj integrovaného systému kariérového poradenství. Cílem aktivity je rozvoj integrovaného systému kariérového poradenství. Základním východiskem aktivity bude vstupní studie, která vymezí potřeby informační a vzdělávací podpory služeb kariérového poradenství. Po provedení analýzy stávající nabídky poradenských služeb a informačních zdrojů, a zjištění případných deficitů se analýza soustředí na identifikaci dosud nevyužitého potenciálu existujících subjektů, systémů a jejich vzájemných vazeb, zejména potenciálu služeb celoživotního poradenství poskytovaného centry sítí škol v krajích (UNIV). Bude provedena identifikace možností poradenských subjektů v resortu školství a zaměstnanosti a také jejich

propojování na centrální i regionální úrovni. Takto komplexní přístup je zcela nový, v předchozím projektu nebyl řešen.³⁷

Cíle projektu:

- Navrhnout systém informačně poradenských služeb pro oblast počátečního vzdělávání
- Podpořit prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání, mapovat začlenění do vzdělávání a možnosti uplatnění na trhu práce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- rozvíjet informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA+) www.infoabsolvent.cz
- poskytovat aktuální informace o přechodu absolventů na trh práce a do terciárního vzdělávání
- rozvinout služby informačního a poradenského pracoviště poskytujícího informační a poradenské služby pro potřeby škol a veřejnosti (call centrum, on-line poradenství)
- rozvíjet systém vzdělávací podpory poskytovatelů kariérového poradenství (eKariéra+) <http://ekariera.nuov.cz>³⁸

Tento ojedinělý projekt je dle mého názoru reakcí na vzniklé potřeby a mezery v oblasti kariérového poradenství. Nadevší pochybnost může vnést do výchovně poradenského systému čerstvý vánek. Pro výchovného poradce bude znamenat nové možnosti spolupráce a především přínos v podobě aktuálních informací z oblasti profesního poradenství. Časová i finanční náročnost projektu bude nemalá, nicméně věřím, že toto úsilí bude pozitivně zhodnoceno, neboť podaří-li se naplnit cíle projektu, pak jednoznačně velkou měrou přispěje k novému celospolečenskému pojetí kariérového poradenství v ČR. Skutečnost, že tento projekt nestojí pouze na vytváření teoretických pomůcek, ale měl by v praxi zasáhnout každou střední školu, vidím jako zásadní. Velmi důležitou složkou je v tomto případě dostatečná propagace projektu tak, aby se nestal jen „projektem na papíře“, ale byl hojně využíván výchovnými poradci i samotnými žáky. Dalším důvodem proč považuji tento projekt za vyjíměčný a zvyšující kvalitu profesního poradenství, je způsob, jakým dokáže překonávat hranice mezi jednotlivými státy EU a centralizuje informace o profesním poradenství nejen v našem státě.

³⁷ <http://www.nuov.cz/vip2/aktivita-projektu> expedováno 10.06.2010

³⁸ <http://www.nuov.cz/vip2> expedováno 02.09.2010

5.7 Současná diskuse v ČR nad kariérovým poradenstvím

Dá se říci, že debata ohledně kariérového poradenství se postupně rozvíjela od roku 1967, kdy vznikala první pedagogicko-psychologická střediska zaměřující se na profesní poradenství. Z výše zmíněných kapitol je patrné, že kariérové poradenství není opomenuto, ale nedá se hovořit o tom, že by svou důležitostí vévodila pedagogickým diskusím. V pedagogických časopisech se s určitou pravidelností objevují články o výchovném poradenství, otázkou však je, kolik čtenářů jim věnuje pozornost a jen malé procento z nich bývá zaměřeno na kariérové poradenství jako takové.

Postavení kariérového poradenství v českém školském systému a jeho důležitost se také odráží na dostupnosti materiálů k této problematice. Sama jsem zjistila, že sehnat data ke kariérovému poradenství je velmi obtížné a stejně tak je obtížné vyhledání výchovného poradce, který by nebyl „zavalen“ administrativou či řešením sociálně patologických otázek natolik, že by se kariérovému poradenství věnoval systematicky a důkladně.

Tato situace může vyplývat ze skutečnosti, že v české společnosti narůstají sociální potíže takovým tempem, že je nutné z pohledu výchovného poradce na SŠ, je upřednostnit. Stejně tak, stoupá i nezaměstnanost a poptávka po profesionálním vedení v oblasti profesní budoucnosti. Toho využívají někteří soukromí psychologové či personalisté, jež zakládají svou práci na profesním poradenství nejen v sektoru pracovního trhu, ale pomáhají i žákům středních škol. V zásadě to ale znamená, že tato pomoc je jen pro jedince, kteří jsou ochotni, ale především mohou, za služby zaplatit. Tento stav byl však reflektován českými institucemi a dá se říci, že i v Čechách se setkal s odezvou, která probíhala dlouhou dobu jen v rámci pedagogických diskusí či menších projektů. V květnu roku 2010 byl zahájen národní projekt Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy, kterému věnuji následující podkapitolu.

5.8 Kariérové poradenství a rodiče

Samotný závěr této kapitoly bych ráda věnovala rodičům. Součástí profesního poradenství na SŠ totiž není jen žák a výchovný poradce, úřad práce či jiné instituce, ale samozřejmě nesmíme opomenout právě rodiče. Nejprve si znovu dovolím zmínit jistý rozpor v tendenci přeceňování rodiny, jež se především postará o stránku výchovnou a na půdě školy bude výchova sekundárním prvkem po vzdělávání. V případě, že by dnešní mládež žila v úplných, harmonických rodinách, kde by výchovná stránka nebyla zanedbávána, si umím představit, že by požadavky na učitele měly ráz především vzdělávací. Sociologové ovšem vedou už

desetiletí diskuze o tom, je-li rodina v krizi.³⁹ Děti, které v dnešní době nastupují do vzdělávacího procesu, nepřichází často „vybavení“ pohodou, klidem a pokojným rodinným zázemím. V ideálním případě, pokud by tomu tak bylo, pak by dnešní trend mít školy zaměřené na výkonnost, byl v pořádku.

„Rodiče jsou báječní, ale někdy je s nimi dost velká potíž, zejména mají-li naprosto jiný názor na budoucí dráhu svých dětí. Jejich hlas bývá někdy hlasem jednoho pólu protichůdných motivů, zatímco stížnosti mladých lidí směřují proti druhému pólu, protože někdy své rodiče vnímají jako cizího, zákeřného protivníka, který jim nevěří a s nímž se prostě nemohou domluvit. Záludnost budoucnosti plné nejistot na straně jedné a vlastní představy o životě na straně druhé – tomu všemu se cítí mladí lidé vydáni na pospas a občas si nepřejí nic jiného, než se problému zbavit tím nejrychlejším rozhodnutím. Ať se to ale někomu líbí nebo nelíbí, rodiče jsou téměř v sedmdesáti procentech případů těmi, kdo nejvíce ovlivní naši profesní volbu. Přemýšlet či dokonce rozhodovat za někoho jiného je totiž velice ošemetná věc, která se vám může během několika let vrátit jako bumerang.“⁴⁰

Výchovný poradce na střední škole pracuje s žáky, kteří se věkově blíží nebo již jsou plnoletí. Jejich postoje k rodičům jsou v tomto věku často složité. Spolupráce s rodiči, jakožto nedílná součást práce poradce, je leckdy komplikací a to například je-li žák v rozporu s rodiči, mají-li rodiče tendence rozhodovat za něj. Najít pak ideální cestu k řešení bývá „oříškem“. Zároveň však mohou být rodiče i neuvěřitelnou pomocí. Vždyť kdo by měl znát osobnost žáků lépe než oni? Kdo jim byl vzorem ve všech ohledech včetně profesní dráhy? Proto by měli být subjektem v procesu rozhodování o budoucím povolání a sami by měli mít zájem i o spolupráci s výchovným poradcem v této oblasti. Ten jim může nabídnout svůj pohled na věc ze školního prostředí, podat pomocnou ruku i odkázat je k další pomoci. Proto, aby tato cesta byla cestou vstřícnou a otevřenou této spolupráci je dobré, aby měl výchovný poradce určeny a nejlépe viditelně, dostupně zveřejněny své konzultační hodiny i kontakt na sebe. Ty pak mohou být zveřejněny nejen na půdě školy, ale i na internetových stránkách či v jednotlivých třídách. Je na ně možno upozornit v rámci třídních schůzek, setkání rodičů případně na školské radě. V praxi se dle rozhovorů s VP osvědčilo založení speciální emailové adresy pro tyto účely a její zveřejňování. To je v dnešní době jeden z nejjednodušších způsobů pro rodiče jak bez ostychu navázat kontakt s výchovným poradcem

³⁹ Keller, Jan: Soumrak sociálního státu. SLON, 2005, ISBN 80-86429-41-5, str. 29-30

⁴⁰ Mezera, A.: *Pro jaké povolání se hodím?* Computer Press Praha 2002 str. 86

5.9 Zajímavé odkazy ve vztahu k problematice kariérového poradenství

V rámci problematiky profesního poradenství je k nalezení mnoho zajímavých podnětů. Problémem však bývá jejich sumarizace. Díky jejich roztroušenosti se dá říci, že většina žáků, rodičů, ale i výchovných poradců o jejich existenci často neví. Na stránkách úřadu práce v Chomutově jsem v sekci: Informační poradenské služby objevila některé zajímavé odkazy a k nim přidala několik dalších ve snaze poskytnout na následujících stránkách užitečný souhrn odkazů. Informace pro výchovné poradce, které mohou poskytnout zájemcům o studium na vysokých školách v ČR v akademickém roce 2009/2010, přehled studijních programů a studijních oborů na vysokých školách, fakultách nebo jiných součástech vysokých škol v České republice, obecné informace o přijímacím řízení, lhůty pro podání přihlášek ke studiu, termíny a předměty přijímacích zkoušek a další důležitá sdělení vysokých škol a jejich součástí najdete:

1. v databázi VŠ (<http://www.csvs.cz/databaze/vs2004/>). Tato databáze umožňuje výběr podle studijního programu nebo oboru, formy studia i jazyka výuky.

2. v Učitelských novinách č. 39-40 a č. 36, kde je uveden celý přehled bakalářských a magisterských studijních programů a studijních oborů na vysokých školách, fakultách a jiných součástech vysokých škol v České republice, k jejichž studiu budou uchazeči přijímání pro akademický rok 2009/2010 a přehled studijních programů v oblasti umění a architektury na VŠ pro akademický rok 2009/2010. Je možné si je objednat na emailové adrese redakce@ucitelskenoviny.cz nebo je zakoupit v redakci UN na adrese Ostrovní 30, 110 00 Praha 1.

Přínosná může být i spolupráce s Centrem kariérového poradenství (www.infoabsolvent.cz). Kde získáte aktuální informace o oborech a školách středních a vyšších odborných. Ale stejně tak statistiky uplatnění se v zaměstnání či šance na přijetí na školu vysokou.

Informace o vzdělávání v EU – systém školství v některých zemích EU a užitečné odkazy v případě zájmu studentů o zahraniční studia jsou k nalezení na internetových stránkách <http://www.nuov.cz/vzdelavani-v-eu>, http://ec.europa.eu/education/index_en.htm

Průvodce světem povolání (www.occupationsguide.cz/cz)

Webové stránky kromě testů Dotazník zájmů a Dotazník dovedností obsahují informace o více než 600 povoláních formou textu, fotografií a zvukových dialogů, nabízejí řadu způsobů jak si vybrat nejvhodnější povolání podle zájmu, dovedností a řady dalších kritérií. Absolvent

středních, případně i vysokých škol zde mohou získat informace a užitečné návody o tom, jak úspěšně vstoupit na trh práce.

JOB TIP – kartotéka typových pozic (www.job-tip.cz). Jedná se o portál, který obsahuje čtyři sekce, z nichž pro potřeby poradenství pro volbu povolání je důležitá sekce JOVTIP, umožňující na základě údajů klienta sestavit jeho pracovní profil s nabídkou vhodné pracovní pozice, a sekce KTP, kartotéka typových pozic, obsahující podrobné popisy povolání, které jsou neustále doplňovány a aktualizovány.

Vybíráme střední školu (www.uiv.cz/rubrika/167). Stránky ústavu pro informace ve vzdělání obsahující řadu užitečných informací a rad jak postupovat při výběru střední školy.

Kam na školu (http://info1.nuov.cz/sob/school_main.html). Stránky národního ústavu odborného vzdělávání doplňují informace uvedené v Průvodci světem povolání a v Kartotéce typových pozic. Obsahují popisy učebních a studijních oborů, které připravují k výkonu konkrétních povolání, možnosti uplatnění po úspěšném ukončení studia a základní pedagogické dokumenty – charakteristiky studijních oborů, profily absolventů a učební plány.

Vojenské školy (www.army.cz/scripts/detail.php?id=3293) a Nová kariéra (www.novakariera.cz/cz/). Stránka armády české republiky obsahující odkazy na vojenské školy a rekruční střediska na portálu Nová kariéra. Jsou určeny zájemcům studium na vojenských školách. Pro větší informovanost zřídila armáda české republiky ve všech krajích tzv. rekruční střediska, kde zájemci o studium na vojenských školách obdrží veškeré potřebné informace.

Školy pro zdravotně postižené (<http://is.brailnet.cz:8080/skoly.php>). Stránky IS Brailnet podávají informace o středních školách pro zdravotně postižené. Školy lze vybírat podle druhu zdravotního postižení.

Odkazy na zájmové testy

Testy na stránkách serveru česká škola (www.ceskaskola.cz/Testy/testy.asp) – jejich podstatou je zkoumání osobnostních předpokladů žáků. Cílem testů je odhalit tyto předpoklady a dispozice jednotlivce, ve vztahu k určité oblasti lidské činnosti a tím mu pomoci s profesní volbou. Někdy je užitečné vyzkoušet si několik zájmových testů a jejich výsledky pak porovnat. Testy na stránkách serveru česká škola se odlišují od testů v průvodci světem povolání tím, že po absolvování testu nedochází k výběru povolání z databáze, ale testovaná osoba dostane informaci, která oblast lidské činnosti je jí nejbližší, zda se jedná o oblast manuálně-technickou, intelektuální, uměleckou, sociální nebo podnikatelskou. Na serveru

česká škola jsou k dispozici dva testy zaměřené na volbu povolání a jeden test je zaměřen na úroveň mimoškolní přípravy, jejíž kvalita by se měla brát v úvahu při výběru střední školy.

Testy na stránkách Regionálního informačního centra dalšího vzdělávání (<http://vzdelavanionline.cz/testy.php>) - zde je k dispozici Test stylu učení, po jehož absolvování jsou testované osobě přiděleny body čtyř osobnostních kategorií – pragmatik, přemítavý člověk, aktivista a teoretik. V dalším vyhodnocení testu jsou osobnostní kategorie popsány a výsledky testu jsou rozebrány ve vztahu k možným problémům v různých pracovních pozicích. Naproti tomu orientační test profesního zájmu přiřadí testované osobě body do šesti profesních typů – teoretik, sociální typ, umělecký typ, realista, typ podnikavý a konveční typ. V dalším textu je výsledek testu podrobně rozebrán ve vztahu k pracovnímu prostředí, do kterého se profesní typ testované osoby nejvíce hodí.

Dále lze doporučit odkaz, který může pomoci při studiu v rámci přípravy na budoucí povolání, zabývající se problematikou vzdělávání nebo podporou vzdělávání:

SCIO.CZ (www.scio.cz). Stránky obsahují nabídku pomoci při přípravě na přijímací zkoušky na střední a vysoké školy a nabízejí internetové on-line testy s touto problematikou.

Následující kapitolu jsem věnovala specifickému přístupu k profesnímu poradenství, který se nazývá strukturálním. Stejně jako u zmiňovaných testů je i u strukturálního přístupu v kariérovém poradenství cílem, aby pomohl žákovi na základě zjištění osobnostních předpokladů a potřeb najít nejlepší možnou profesní volbu. Očekávám, že tato kapitola by mohla inspirovat výchovné poradce k využívání zmíněných strukturálních přístupů popřípadě hledání nových metod práce v profesním poradenství.

6. Strukturální přístup v kariérovém poradenství

Strukturální přístup je specifická metoda práce v profesním poradenství, jež systematicky zkoumá osobnost s cílem, aby jedinec objevil co nejvhodnější pracovní prostředí. Tento přístup je založen na vytvoření struktury mezi typologií, charakteristikou osoby a pracovního místa. V oblasti kariérového poradenství existují i jiné přístupy, jež využívají odlišných metod práce (např. individuální versus skupinový přístup). Dle mého mínění by právě strukturální přístup mohl využívat výchovný poradce na střední škole v oblasti profesního poradenství.

Ráda bych podotkla, že z rozhovorů s výchovnými poradci, jež jsou vyhodnoceny v empirické části práce, jsem došla k závěru, že v ČR není tento přístup příliš známý a využívaný, tudíž mu věnuji tuto kapitolu.

V raných fázích se tento strukturální přístup nazýval teorií „rysů a faktorů“. Zde byla snaha porovnat pracovní prostředí s osobností jedince a tím dopomoci správnému výběru. V této teorii je třeba vycházet především ze dvou zdrojů: informací o žákovi samém (např. jeho zájmy, schopnosti, ...) a informace z pracovního trhu, ze světa práce.

Každý výchovný poradce si v tomto přístupu klade dva cíle:

- optimální výběr povolání
- následnou a pokud možno bezproblémovou, adaptaci na povolání

Je to o to těžší, že VP na střední škole se setkává s lidmi, kteří volbu povolání popř. následného studia absolvují často poprvé v životě. Nepočítáme-li volbu patnáctiletých dětí po povinné školní docházce, která je často komplikovaná právě díky nevyhraněnosti a změnám představ a formující se osobnosti, která leckdy přichází později. Musí si tedy poradit bez chybějících informací o předcházejícím zaměstnání či volbě, které mohou u již dříve pracujících či vysokou školu studujících lidí výrazně pomoci. Je třeba zdůraznit, že žák sám nese odpovědnost za svou volbu, nikoli výchovný poradce. Ten má však i díky strukturálnímu modelu nástroj jak tento proces směřovat. Ve strukturálním poradenství platí, že dodržíme-li předepsaný postup kroků, dojdeme k „ideálnímu“, správnému řešení problémů. V našem případě finálně k optimální volbě budoucího povolání či studia žáků. V následující podkapitole se věnuji lidským potřebám. Jejich uspokojování je cílem a hlavním bodem následných modelů užitých ve strukturálním přístupu k profesnímu poradenství. Uvádím jednu z nejtradičnějších teorií a naproti tomu pak pro srovnání nabízím McClellandovy typy potřeb. Ty dle mého mínění poslouží výchovnému poradci ve vztahu ke KP lépe.

6.1 Potřeby

Nejprve je nutné věnovat pozornost termínu: lidské potřeby, jejichž uspokojování je cílem strukturálního přístupu v kariérovém poradenství. Při výběru povolání se je třeba vždy zaměřit, na něco na první pohled tak banálního, jako jsou právě lidské potřeby. Zaměstnání k jejich uspokojování velkou měrou přispět nebo naopak. Zohlednění potřeb by se tak mělo spolupodílet na výběru našeho povolání. Nabízím zde dvě teorie zabývající se potřebami. Hierarchická teorie potřeb je jednou z nejznámějších. Dále pak uvádím pro srovnání méně známou teorii, tzv. Mclellandovy typy potřeb, v následující podkapitole.

Hierarchická teorie potřeb, podle Čápa⁴¹ uvádí, že potřeby se projevují pocitem vnitřního nedostatku nebo přebytku, který vzniká při narušení rovnovážného stavu organismu. Mohou být vrozené nebo naučené. Potřeba je vlastnost s aspekty biologickými, psychologickými a sociologickými. Každá potřeba je potřeba něčeho, vztahuje se k něčemu objektivnímu. Není-li cíle dosaženo nebo není-li potřeba uspokojena, nastává stav, který nazýváme frustrací.

V odborné literatuře se nejčastěji objevuje Maslowova hierarchie potřeb. Potřeby jsou aktivovány vnějšími a vnitřními podněty, „vyšší potřeby se uspokojují až po uspokojení nižších.“ Hierarchická teorie potřeb

3. seberealizační

potřeby ESTETICKÉ

potřeba POZNÁNÍ A POROZUMĚNÍ

potřeba SEBEREALIZACE

2. potřeby růstu

potřeba SEBEOCENĚNÍ A ÚCTY, UZNÁNÍ, PRESTIŽE

potřeba NÁLEŽENÍ A LÁSKY (přijetí druhými, přátelství)

1. potřeby základní

POTŘEBY JISTOTY (bezpečí, ochrana, péče, pomoc)

FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY (potrava, nápoje, spánek, odpočinek, sex, útulek)

⁴¹ Čáp, J.: Psychologie pro učitele. Praha, SPN, 1987, str. 8

6.2 McClellandovy typy potřeb

David C. McClelland ⁴² popisuje systém potřeb odlišně a to na základě motivačního žebříčku. Tento systém dělí na explicitní a implicitní.

- Explicitní motiv představuje zaměření vnímání na podněty prostředí, a to podněcuje a usměrňuje jednání člověka. U explicitních motivů se osobní cíle váží jen na vybrané cílové objekty. Centrum nervového řízení potřeb, i neuvědomělých, je řízeno korovými strukturami.

- Implicitní motivy jsou dle něj neuvědomělé motivy získávané v raném předřečovém stadiu vývoje dítěte, a ty dále ovlivňují rané afektivní zkušenosti. U implicitních motivů se potřeby k široké třídě podnětujících vlastností. Centrum nervového řízení potřeb, i neuvědomělých, je řízeno ve středním mozku. K implicitním motivům řadíme 3 potřeby.

1. Potřebu výkonu, která představuje snahu konfrontovat se a vyrovnávat se s nějakou kvalitativní mírou.

2. Potřebu afilace, ta je touhou po vytváření, udržování a obnovování přátelských vztahů s jinými lidmi.

3. Potřebu moci, jež představuje snahu mít vliv na druhé za účelem ovlivňování, přesvědčování, pomoci a dohadování se.

Na základě potřeb definovaných McClellandem, popsal později Bělohlávek, následující kariérní typy:

- Lidé s vysokou potřebou výkonu se vyznačují touhou po zodpovědnosti, samostatnosti, po neustálém překonávání překážek, soutěžení s ostatními a překonávání ostatních. Potřebují rychlou zpětnou vazbu o tom, jak se jim práce daří. Dávají přednost středně těžkým úlohám, stanovují si cíle s rozumnou mírou rizika. Vyhýbají se úkolům příliš lehkým, nebo naopak neúměrně obtížným. Jejich spokojenost vyplývá z dobře vykonané práce, finanční odměna je pro ně potvrzením, že jejich práce byla úspěšná. Lidé s vysokou potřebou výkonu často pracují v oblastech, jako jsou prodej nebo vlastní podnikání, tedy v zaměstnáních, která nabízejí rychlou informaci o výsledcích vykonané práce a v nichž je zaměstnanec za výsledky práce osobně zodpovědný.
- Osoby s vysokou potřebou afilace usilují o vytvoření a udržení přátelských vztahů s lidmi kolem sebe. Dávají přednost práci ve skupině a jsou nešťastné, mají-li pracovat samy. Většina se úspěšně zapojuje do týmové práce. Takoví lidé působí v sociální práci, v personálních útvarech nebo ve styku s veřejností.

⁴² „Americký psychologický teoretik (1917-1998) http://en.wikipedia.org/wiki/David_McClelland expedováno 05.09.2010

- Potřeba moci se projevuje snahou řídit ostatní lidi, ovlivňovat jejich konání a být za ně zodpovědný. Lidé s potřebou moci jsou pro organizaci přínosem, když se uplatňování této potřeby zaměřuje ve prospěch ostatních. Potom jsou velmi dobrými manažery. Silný motiv moci se nachází u tzv. „manipulačních“ povolání, v jakých se často uplatňují politici, psychologové, učitelé, ale i žurnalisté, duchovní a další. Silné sociální motivy jsou u sociálních pracovníků nebo lékařů.⁴³

Dle mého mínění toto rozdělení potřeb dle McClellanda, popsany Belohlávkem poslouží výchovnému poradci na střední škole lépe ve vztahu k profesnímu poradenství, neboť je na něj konkrétněji zaměřen. Toto by měl být první krok výchovného poradce, uvědomit si potřeby žáka a soustředit se na možnost jejich uspokojování v rámci řešení jeho kariérové budoucnosti. V následujících dvou podkapitolách se věnuji dvěma modelům, možnostem přístupu k typologii osobnosti. K uspokojování lidských potřeb je třeba využít ve strukturálním přístupu jednu ze struktur, systémů, jež nabízí potřebnou teorii typů osobnosti a s nimi volbu pracovního prostředí. Následující Hollandova teorie přesně popisuje jak typy osobností, tak jejich pracovní prostředí.

6.3 Hollandův model typů osobnosti

Teorii – tedy jednou z možností využití v profesním poradenství – je tzv. Hollandův model typů osobnosti a pracovního prostředí. Podle Hollanda⁴⁴ patří většina lidí k jednomu ze šesti osobnostních typů představujících osobní orientaci nebo životní styl. Tzn. k typu: realistickému, vědeckému, uměleckému, společenskému, podnikavému a konvenčnímu. „Jednotlivé typy popisuje následovně:

Realistický typ - Realističtí lidé mají rádi činnosti vyžadující sílu, koordinaci pohybů a dovednosti. Je pro ně typický sklon k práci s materiálem, používání nástrojů a zařízení. Jsou vybaveni schopnostmi a dovednostmi v oblasti mechaniky, techniky, elektrotechniky a zemědělství. Výchovné a sociální činnosti spíše odmítají. Na nižší vzdělanostní úrovni jsou řemeslníky zemědělci, na vyšší se zabývají povoláními, která vyžadují manuální dovednosti spíše v abstraktní formě (např. konstruktér strojů, stavební inženýr). Projevy realistického klienta V poradenské situaci očekávají realističtí klienti při řešení jejich kariérních problémů konkrétní návrhy a rady - praktická řešení. Mohou být i trochu méně ochotni vyjádřit své pocity, které se týkají jejich kariérních voleb, a dávají přednost přímému přechodu k

⁴³ BĚLOHLÁVEK, F.: *Organizační chování*. Praha 1996. ISBN 80-85839-09-1

⁴⁴ John L. Holland je současný americký psycholog, známý především pro svou teorii „Holland codes“, jež ve své práci představují. http://en.wikipedia.org/wiki/John_L._Holland expedováno 05.09.2010

odpovědi na problém s volbou povolání. Při rozhovoru o svých činnostech mluví o tradičně mužských tématech, jako je rybaření, sport, automobilismus, radiotechnika a jiná přístrojová technika, kterými se rádi zabývají. Ačkoli povolání v realistickém prostředí jsou tradičně mužská, v některých se uplatní i ženy - například krejčová, zlatnice nebo skladnice.

Vědecký typ - Tito lidé mají rádi rébusy a složité matematické a vědecké problémy, jež vyžadují přemýšlení. S oblibou se učí a dávají přednost poznávacím a vědeckým aktivitám, při nichž je nutné symbolické, tvořivé a systematické myšlení. S oblibou čtou o vědě a hovoří o vědeckých tématech. Vyhledávají samostatnou práci, při níž je potřebné řešit teoretické problémy. Ze školních předmětů dávají přednost matematice, fyzice, chemii, biologii, geologii a jiným vědeckým oborům. Nemají tendenci k řízení jiných nebo k řešení osobních problémů, ale mohou mít sklon k analýze a často se pokoušejí hledat řešení psychologických problémů. Projevy klienta orientovaného vědecky Tito klienti rádi hledají odpovědi na nezodpovězené otázky. Problémy je podněcují k hledání řešení, ačkoli jde často o složitou cestu, která přináší pouze malou finanční či jinou odměnu. Při řešení otázek výběru nového zaměstnání dávají přednost samostatnému řešení a přistupují k nim spíše racionálně než z hlediska prožívání. Pokud je kariérní otázky zaujmou, cítí se lépe, když v poradci vnímají spíše partnera než odborníka, který jim říká, co mají dělat.

Umělecký typ - Umělecky založené osoby upřednostňují příležitosti, které jim umožní umělecky se projevit - hudbou, výtvarným a pohybovým uměním nebo literární tvorbou. Jednotvárná práce je nudí. Vynikají v oblastech písemné tvorby, výtvarného umění, hudby, herectví či tance. Snaží se o originalitu. Na nižší vzdělanostní úrovni se uplatňují v uměleckořemeslných profesích a na vyšší v uměleckých a svobodných povoláních (např. herec, spisovatel nebo designér). Projevy umělecky zaměřeného klienta Při poradenském setkání tito klienti často vysvětlují, nakolik je pro ně důležité umění, hudba nebo literární tvorba. Upřednostňují nestrukturovaný poradenský přístup před přístupem používajícím pracovní archy a písemný materiál. Rádi vyprávějí o svých záměrech na poli umění a diskutují o své tvorbě. Mohou se kriticky vyjadřovat nebo komentovat výtvořiny jiných. Mívají smysl pro humor a v projevu rádi ukazují svou jedinečnost, netuctovost. Jejich vyjádření mohou být nejasná nebo se zdají neuspořádaná. Ve vyprávění o kariéře se více než jiní lidé spoléhají na city a proces výběru chápou spíše jako citový než jako logický.

Společenský typ osobnosti - Před technickými a jinými přesně definovanými činnostmi dávají přednost společenským typům činností, při nichž se mohou věnovat jiným lidem, a to formou výchovy, vyučování, duchovní pomoci, ošetřování a pomoci při řešení osobních problémů. Vynikají takovými přednostmi, jako je společenský takt a schopnost vcítění se,

kteří jsou potřebné ve styku s lidmi. Orientují se na etické a sociální hodnoty. Na nižší vzdělanostní úrovni jde o pracovníky, kteří se dobře uplatní při poskytování sociální péče (např. zdravotní sestra), na vyšším jako pedagogové, jako poradci nebo v medicínské a terapeutické profesi. Projevy klienta společenského typu. V poradenské situaci společenšší lidé vyjadřují svůj idealismus, chtějí pomáhat jiným prostřednictvím víry, politiky a sociálních služeb. Jsou často nezištní, zaujatí více snahou o lepší svět než o svůj prospěch. Cení si neformálnost, rádi učí malé děti nebo pomáhají svým přátelům při řešení jejich problémů. Při rozhovoru s poradcem se mohou zajímat o jeho povolání a jsou mu vděční za pomoc. Protože mají v povaze být nápomocní, s poradcem ochotně spolupracují. Společenská povaha z nich dělá dobré kandidáty na skupinové poradenství, v němž oceňují příležitost pomáhat jiným. Na druhé straně mohou být až příliš výřeční.

Podnikavý typ - Pro lidi tohoto typu je důležitý zájem o majetek. Pobývají rádi s jinými lidmi a hovoří s nimi o obchodních tématech, chtějí je přesvědčit nebo řídit. Lidé tohoto typu se ve styku s jinými prosazují a jsou populární. Snaží se zaujmout vedoucí místa. Rádi pracují s lidmi, ale místo pomoci jiným dávají přednost jejich přesvědčování a vedení. Projevy podnikavého klienta. Tito jedinci mají sebejisté vystupování nebo se o ně alespoň snaží. Někteří z nich otevřeně mluví o svém cíli dosáhnout bohatství, zatímco jiní se zdráhají takové cíle, považované za společensky nevhodné, připustit. Podobně jako společenské typy mohou být ve styku s poradcem velmi sdílní a ochotní vyprávět o svých úspěších. Na rozdíl od sociálního typu klientů si cení více přesvědčování jiných než pomoci jiným. Podnikavé typy mají sklon přeceňovat své schopnosti. V počátečních pozicích své kariéry mohou být netrpěliví. Jsou náchylní ke konfliktům s jinými podnikavými typy, s nimiž mohou soutěžit o vliv a peníze.

Konvenční typ - Konvenční lidé si vážící peněz, spolehlivosti a schopnosti pracovat podle pravidel a nařízení. Takto zaměřené osoby upřednostňují přesně určené zacházení s údaji: tvořit dokumentaci, vést záznamy, zpracovávat podklady. Mají rádi úřednické prostředí, v němž mohou uspokojit svou potřebu výdělků a práce podle pravidel. Jejich předností jsou schopnosti administrativní práce a počítařské dovednosti. Na nižší úrovni jim vyhovují povolání sekretářky, asistentky, knihovníka apod., na vyšší jde například o úředníky a právníky - povolání, v nichž je potřeba zpracovávat komplexní údaje podle zákonů a pravidel. Projevy klienta konvenčního typu. V poradenské situaci se konvenční lidé prezentují jako upravení a jsou ochotni naslouchat. Při zkoumání nových možností zaměstnání se mohou projevit jako málo iniciativní. Ale jsou hrdí na své organizační schopnosti (např. žáci při organizování mimoškolních akcí). Konvenční typy si cení příležitostí něco pořádat a

usměrňovat. Vhodnou prací je pro ně finanční a účetní analýza. Nejvíce se zajímají o místa ve finančních institucích, jako jsou banky, nebo v institucích, kde mohou použít své matematické schopnosti (daňový pracovník, kontrolor, zpracovatel dat). Jiné typy osobnosti pokládají takové práce za nudné.“⁴⁵

Lidé stejného typu osobnosti mají sklon se seskupovat. Například umělecky založení jedinci jsou přitahováni k jiným umělecky založeným lidem, mezi nimiž si nacházejí přátele. Vývoj osobnostních typů je výsledkem interakce dědičnosti a prostředí. Tato interakce upřednostňuje určité druhy činnosti, které na druhé straně vedou jedince k jistým typům jednání. Lidé stejných typů osobnosti, kteří pracují spolu v určitém zaměstnání, vytvářejí pracovní prostředí shodné s jejich typem. Jestliže spolu pracují například umělecky založené typy, vytvářejí pracovní prostředí, které oceňuje tvořivé myšlení a jednání, tj. umělecké prostředí.

Hollandovy typy pracovního prostředí rozlišil podobně jako typy osobnosti, na šest základních typů pracovních prostředí. Ty vyžadují po pracovníkovi určité osobnostní vlastnosti, zároveň nabízejí příležitosti pro využití specifických zájmů a schopností.

„Dělí se: realistická (věcná), intelektuální, sociální, podnikatelská, konvenční a umělecká. Realistické prostředí Toto prostředí klade určité požadavky na fyzickou zdatnost jedince.

V realistickém pracovním prostředí se setkáme s nástroji, stroji a se zvířaty. V tomto prostředí se na jedinci vyžadují technické dovednosti, které jsou nutné pro opravu strojů, elektrických přístrojů, řízení auta, péči o dobytek atd. Důležitější než pracovat s lidmi je v tomto prostředí schopnost pracovat s věcmi. Typickými příklady prostředí vhodných pro realistické typy lidí jsou výrobní haly, továrny a autoopravny se stroji, nástroji nebo jinými zařízeními, které poskytují příležitosti k manipulaci. Některá z realistických prostředí vyžadují velký stupeň tělesné pohyblivosti nebo síly, například pokrývačské práce, venkovní natěračské práce a montování potrubí. Tato prostředí mohou být někdy i riziková a častěji než v jiných prostředích v nich vznikají pracovní úrazy nebo nemoci z povolání.

Vědecké prostředí Lidé hledají v tomto prostředí řešení problémů pomocí vědeckých zájmů a dovedností. K tvořivému řešení problémů používají abstraktní myšlení. Vědci oceňují rozvážnost, opatrnost, pečlivost a kritické myšlení. Příklady povolání, jež nabízejí příležitost používat analytické myšlení, jsou počítačový programátor, lékař, matematik, vysokoškolský učitel, veterinář a vědec obecně. Tato povolání žádají od pracovníků, aby používali při řešení problémů intelekt a byli ve své práci samostatní. Nevyžadují při práci specifické dovednosti v

⁴⁵ VENDEL, Š.: *Kariérní poradenství*. Grada Publishing, 2008, str. 26

oblasti mezilidských vztahů ani se od nich neočekává dovednost pro práci s přístroji. Například počítačový programátor používá při hledání řešení problémů logiku (ve vědeckém prostředí), zatímco počítačový operátor pracuje s technikou a obsluhuje nebo ji opravuje (realistické prostředí).

Umělecké prostředí Toto prostředí je volnomyšlenkářské a otevřené, pobízí k tvořivosti a k expresi. Nabízí svobodu při vypracovávání produktů a odpovědí. Příklady povolání, v nichž mohou lidé používat tvořivé a nekonvenční způsoby vyjádření, jsou hudebník, výtvarník, spisovatel. Toto prostředí dovolují, aby se lidé oblékali tak, jak chtějí, je v něm málo předpisů a pracovníci si svůj čas řídí sami. Umělecké pracovní prostředí podněcuje k vyjadřování spíše svých představ a citů než logického myšlení. Pokud se v něm používají nástroje (např. klarinet nebo malířský štětec), tak jen jako pracovní prostředky k sebevyjádření, někdy pomůcky k vykonání nějakého technického úkolu, tak jak se používá například elektrická vrtačka či francouzský klíč.

Sociální prostředí - Toto prostředí podněcuje k chápání potřeb jiných lidí, k práci s jinými a zodpovědnosti za jiné. Patří sem učení, duchovní vedení, pomoc jiným při řešení jejich osobních problémů, problémů se zaměstnáním aj. Sociální prostředí zdůrazňuje humánní hodnoty, jako je idealismus, vlídnost a šlechetnost. Tyto ideály jsou nejběžnější ve školství, sociálních službách a v oblasti péče o duševní zdraví. Příklady takových povolání jsou učitel, poradce, poradenský psycholog, logoped, školský inspektor a psychiatr.

Podnikatelské prostředí - Pro toto prostředí je typické, že v něm lidé řídí a přesvědčují jiné. Nejdůležitější jsou finance a pro dosažení zisku se často riskuje. Lidé z tohoto prostředí jsou sebevědomí, společenská a průbojná, důležitá je zde síla přesvědčování a získávání vlivu. Příkladem je obchod, řízení, vedení restaurací, politika, trh s nemovitostmi a akcemi, pojišťovnictví a lobbing. Podnikatelské prostředí poskytuje příležitosti k získání moci, postavení a bohatství.

Konvenční prostředí - Nejlépe ho charakterizuje organizovanost a plánovitost. Typickým prostředím jsou úřady, kde je třeba vést záznamy, shromažďovat písemné materiály a připravovat podklady pro různé správní úrovně, a dále oblast účetnictví a evidence. V tomto prostředí se jako pracovní nástroje využívají počítače, kopírky a kalkulačky. K práci jsou zde potřebné administrativní dovednosti, pořádkomilovnost, odpovědnost a ochota pracovat podle nařízení.⁴⁶

⁴⁶ VENDEL, Š.: *Kariérní poradenství*. Grada Publishing, 2008, str.29

V každém z nás převažuje určitý typ osobnosti a úkolem výchovného poradce na SŠ je pomoci určit osobní orientaci žáka. Prostředí, ve kterém žák bude pracovat, si však musí určit sám. Málokdo je vzorovým ukazatelem jen jedné skupiny. Každý má k něčemu větší nebo naopak menší předpoklady a ty se velmi originálně mísí. To je důvodem, proč dle mého mínění je třeba pomoc člověka kompetentního, neboť nemusí být snadné rozpoznat míru vyhraněnosti. Čím jasněji je osobnost žáka vyhraněna, tím přesnější může být jeho zařazení výchovným poradcem do odpovídajícího pracovního prostředí. Výchovný poradce by se měl snažit objevit takové prostředí pro žáka, které využije jeho schopností a kde bude moci uplatnit jeho zájmy a hodnoty. I ideální zařazení samozřejmě nezaručuje bezproblémové zaměstnání. Vztahy na konkrétních pracovištích a jiné faktory mohou i sebedokonalější analýzu poradce dostat do pozadí. I přesto věřím, že žáci přecházející ze školy střední do světa práce nebo na VŠ potřebují poznat sebe sama. Na základě svého osobnostního typu pak najít zaměstnání, jež se s ním shoduje.

Výchovný poradce na střední škole, tedy zařadí žáka do jednoho z osobnostních typů a následně zvolí vhodné pracovní prostředí.

6.4 Teorie životních stadií D. Supera

Zatímco Hollandova teorie, popisovaná v předchozí podkapitole, vyšla z tradičního modelu volby povolání porovnávajícího požadavky zaměstnání s rysy uchazečovy osobnosti, D. E. Super⁴⁷ přišel s kritikou tohoto modelu porovnávání. Nazývá ho velmi statickým a přistupuje k problematice odlišně. Super volbu povolání chápe jako sérii událostí. Navrhl pět hlavních stadií kariérního vývoje. „Jsou to:

- růst (asi do 11 let)
- zkoumání (asi 11. - 20. rok)
- uskutečnění (20 let věku až střední dospělost)
- udržování (střední dospělost - pozdní dospělost)
- odchod (pozdní dospělost).

D. E. Super původně chápal tato stadia jako jdoucí za sebou v časovém sledu. Později teorii upravil a připustil, že někteří lidé mohou procházet stadiem zkoumání a uskutečňování i ve střední dospělosti - s tím, jak si volí pracovní zařazení.

⁴⁷ <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/147914529.html> expedováno 02.09.2010

Důležitým pojmem včleněným do vývojových úloh je kariérní zralost, v níž člověk prokazuje schopnost účinně zvládnout úlohu určitého stadia v přípravě na přechod do dalšího stadia. Adolescenti přecházející ze školy do světa práce jsou ve stadiu poznávání (věk 11-20 let). Prvořadou úlohou tohoto stadia je krystalizace, určení, upřesnění a uskutečnění kariérních voleb. Jinými slovy, adolescent posuzuje své dovednosti, hodnoty a určuje všeobecnou oblast volby (krystalizace), zužuje své předběžné volby do konkrétní oblasti (upřesňování) a potom podniká potřebné kroky k jejímu uskutečnění. Aby to mohl učinit, musí znát sám sebe a svět práce. To je vývojová úloha stadia růst. Nejlepší programy přechodu ze školy do světa práce jsou proto ve své povaze vývojové a zahrnují všechny žáky v populačním ročníku. Vytvářejí se tak, aby začínaly na prvním stupni základní školy a postupně poskytovaly žákům tohoto stupně úplné poznatky o světě práce. Měly by také poskytnout možnosti, aby se o sobě žáci co nejvíce dozvěděli. Volbou povolání totiž člověk podle Supera vyjadřuje svůj obraz o sobě. Proto je velmi důležité, aby žáci měli o sobě přesné informace, jinak se mohou rozhodnout pro zaměstnání, které nebude odpovídat jejich zájmům a schopnostem.

Hollandova teorie a celkově teorie shody osobnosti a pracovního prostředí predikují „dobrou volbu“ - tj. volbu, která pravděpodobně povede k úspěchu a spokojenosti v práci. Částí vývojových úloh stadia poznávání je vývoj způsobilostí pro přechod ze školy do světa práce a zaměstnatelnost; jsou pro hladký přechod ze školy do zaměstnání rozhodující. Ale právě těmto způsobilostem ke kariérnímu vývoji se ve školách pozornost často nevěnuje.“⁴⁸ A pokud ano, jsou vývojově nepřiměřené (v České republice jsou například žáci nabádáni, aby si volili budoucí studijní a pracovní zařazení v 9. třídě).

Domnívám se, že pro výchovného poradce na střední škole v ČR může být znalost těchto teorií výraznou pomůckou v profesním poradenství svých žáků. Osobně vidím přínost především v Hollandově teorii, jež srozumitelně a stručně vyjadřuje škálu osobnostních typů i pracovních prostředí. Výchovný poradce má možnost vytvořit dotazník, popř. využít jiné výzkumné metody a pracovat tak s žáky individuálně, ale i skupinově. Životní stádia dle D. Supera nabízí kritiku ve smyslu vývojového pojetí. Žák, jenž navštěvuje na střední škole výchovného poradce, se většinou nachází ve fázi uskutečnění kariérových voleb. Osobně považuji za nejdůležitější, aby tyto zákonitosti spatřovali výchovní poradci a byli schopni je prezentovat všem žákům především třetích a čtvrtých ročníků na čtyřletém typu střední školy.

⁴⁸ VENDEL, Š.: *Kariérní poradenství*. Grada Publishing, 2008, str. 31

II EMPIRICKÁ ČÁST

7. Metodologické cíle a metody práce

Cílem empirické části práce je zjistit postavení kariérového poradenství jako součásti výchovného poradenství v českém školství na základě strukturovaného pozorování, dotazníků, interview a následné komparace přístupů k dané tématice v praxi.

Pomocí strukturovaného pozorování, rozhovorů a dotazníků jsem se zaměřila během své pedagogické praxe na následující témata:

- Kariérové poradenství a jeho postavení v systému výchovného poradenství
- Faktory ovlivňující volbu studia
- Strukturální přístup jakožto nepříliš využívaná možnost práce VP
- Komparace tří přístupů konkrétních středních škol (dvou českých a jedné zahraniční)

Školy, jež budou v tomto smyslu zkoumány, jsou:

1. SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s. r. o. – tj. soukromá střední škola a odborné učiliště hotelnictví, turismu a gastronomie. Výchovnou poradkyní je Mgr. Sittová Margita a Školním metodikem prevence paní Jana Pichnarčíková. K 01.09.2009 měla 355 žáků.
2. Gymnázium „Jateční“, příspěvková organizace – Gymnázium, státní škola, která k 01.09.2009 měla ve 22 třídách 665 žáků. Výchovnou poradkyní je Mgr. Ivana Černá.
3. WOL Hungary Biblický Institut – tento vzdělávací institut měl ve školním roce 2008/2009 58 studentů. Výchovnou poradkyní je pro dívky Monza Rakossy a pro chlapce Istvan Varga.

Důvodem pro volbu třetí – zahraniční - školy, byť je práce jednoznačně zaměřena na české školství, byla má devítiměsíční pracovní zkušenost na této škole. Zde jsem spatřila především díky jiným ekonomickým podmínkám, ale také kladení důrazu na profesní poradenství jako prioritu, značné odlišnosti a na tomto základě jsem se rozhodla pro zahrnutí právě této zahraniční školy jako součásti mnou prováděné komparace. Věřím, že spatřené odlišnosti poukazují na nové možnosti inspirace českého školství.

Následně popisované metody práce byly využívány k dosažení cílů v empirické části.

7.1 Komparace

Další výzkumnou metodou vyhodnocení dat v této práci je komparace. Ta zkoumá dva nebo více jevů stejného druhu a vzájemně mezi nimi vytváří vztah. Tento vztah může být založen na shodě (tzv. kongruenci), podobnosti (tzv. afinitě) či rozdílnosti (tzv. diferenci).

Podle Váňové komparace „představuje hledání shod, podobností a rozdílů mezi zdánlivě podobnými skutečnostmi a jejich hodnocením podle nějakých vyšších hledisek. Jejím podstatným znakem je pluralita objektů (pro srovnávání jsou vždy nutné dva či více objektů), fenomenalita (každé srovnávání musí vycházet z konkrétních individuálních jevů), v oblasti vzdělávání také globalita pedagogické situace (pro srovnání pedagogických jevů a faktů je třeba přihlížet ke školskému systému jako celku, a to jak z hlediska synchronního, tak i diachronního) a konečně srovnatelnost (srovnávat je možno pouze srovnatelné, tj. všechny aspekty nesmí být zcela heterogenní, nýbrž vedle odlišností také musí existovat i podobnosti).“⁴⁹ Podle Průchy lze ale do principů metodologie srovnávací pedagogiky řadit také teoretický výklad, empirickou deskripci, kvantitativní procedury a kvalitativní metody. Tím poukazuje na nutnost komplexního přístupu ke komparaci.⁵⁰

7.2 Pozorování

Pozorování patří mezi základní metody sběru dat. V zásadě rozlišujeme pozorování zaměřené na sebe, vlastní prožívání (tzv. introspekce) a zaměřené na druhé (extraspekce). Pozorování je cílevědomé, plánovité sledování (vnímání) výchovných jevů, procesů, které směřuje k odhalování podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti. Je možné jej provádět o přestávkách, v mimotřídní a mimoškolní práci atd. Předmětem pozorování může být jak jedinec, tak celá skupina. Před započatím pozorování si musí výzkumník přesně stanovit cíl zkoumání a vymezit okruh pedagogických jevů, na které se zaměří. Průběh pozorování je možno provádět bezprostředně (přímé pozorování) nebo ze záznamu (nepřímé pozorování).⁵¹

Pozorování v této práci bylo prováděno na třech odlišných typech škol během mé pedagogické praxe. Cíleně bylo zaměřeno na žáky posledních ročníků řešící otázky profesní budoucnosti a jejich postoj ke kariérnímu poradenství a spolupráci s výchovným poradcem.

7.3 Interview

Interview (metoda rozhovoru) je založena na přímém dotazování, tedy na verbální komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem nebo s více respondenty. Způsoby užití této metody rozlišujeme podle několika kritérií. Podle počtu osob, které se rozhovoru účastní,

⁴⁹ VÁŇOVÁ, M. *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISBN 80-86039-51-X. 59 s.

⁵⁰ PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7. str. 39

⁵¹ <http://ireferaty.lidovky.cz/304/4105/Metody-empirickeho-zkoumani> expedováno 27.03.2011

rozlišujeme rozhovory individuální (výzkumný pracovník pracuje jenom s jednou osobou) a rozhovory skupinové (např. besedy). Rozlišujeme tzv. standardizovaný rozhovor (strukturovaný) - probíhá podle otázek, jejichž znění a pořadí jsou přesně určeny a alternativy odpovědí jsou předem připraveny (je to vlastně dotazník zadávaný ústní formou). Jeho výsledky jsou snáze zpracovatelné, ale míra poznatků je poměrně nízká. Polostandardizovaný rozhovor rovněž nabízí respondentovi alternativní odpovědi, ale výzkumník klade doplňující a upřesňující otázky. Nestandardizovaný rozhovor (nestrukturovaný) - probíhá pružněji. I zde si výzkumný pracovník musí připravit základní okruhy otázek, které bude klást, ale jejich obsah, pořadí a formulace závisí na tazateli, který se přitom nemusí přidržovat žádného schématu. Požadavky vztahující se k efektivitě této metody jsou shodné s metodou dotazníku. Základním požadavkem je formulovat otázky tak, aby ovlivňovaly hypotézu výzkumu - nejde o pouhé sbírání faktů nebo názorů lidí na určité jevy.⁵²

7.4 Dotazník

Při této metodě se shromažďování dat zakládá na dotazování osob. Je určena pro hromadné získávání údajů a patří mezi nejfrekventovanější metody pedagogických výzkumů. Úkolové jednotky se nazývají položky nebo otázky (pojem položka je širší, může zahrnovat i požadavek nebo výzvu: zaškrtni, označ). Vztah tazatele a respondentů - důležité je navodit takovou atmosféru, aby respondent pochopil, že tazatel hledá informace pro společensky hodnotné cíle a byl přesvědčen o užitečnosti informací, které podává. Proto se k dotazníku obvykle připojuje stručné vysvětlení, které informuje o smyslu a způsobu využití výsledků setření. Výběr vzorku - výzkumný pracovník určí velikost vzorku, kterému má být dotazník rozeslán nebo předán, a to buď metodou náhodného výběru, nebo na základě odborné úvahy. Dotazník může být sestaven jako strukturovaný, nestrukturovaný nebo kombinovaný. Délka dotazníku závisí na složitosti problému, který chceme zkoumat, ale také na věku a schopnostech respondentů, na jejich časových možnostech. Předvýzkum - by měl prověřit jasnost, jednoznačnost a smysluplnost otázek. Každý tazatel si vyplní dotazník sám, a potom ho ještě vyzkouší na malém vzorku respondentů. Podle získaných poznatků může některé otázky ještě upřesnit, doplnit nebo přeformulovat jejich znění. Při koncipování dotazníku zásadní problém spočívá v tom, jak se nejlépe zeptat, aby se efektivně došlo k cíli. Zpracování výsledků výzkumu - odpovědi je třeba nejprve kategorizovat a teprve potom se mohou kvantifikovat. Z hlediska objektivace dat získaných dotazníkem je důležité spojovat jeho užití

⁵² <http://ireferaty.lidovky.cz/304/4105/Metody-empirickeho-zkoumani> expedováno 27.02.2010

s dalšími metodami, které doplní, prohloubí a zpřesní výsledky (rozhovor, pedagogické pozorování). Získané výsledky lze prezentovat formou tabulek, grafů a dále zpracovávat statistickými i dalšími metodami.⁵³

V následující kapitole budou vyhodnoceny výsledky pozorování a dotazníků a v závěrečné kapitole budou poté na základě těchto výsledků porovnány tři koncepty kariérového poradenství vzájemně.

⁵³ <http://ireferaty.lidovky.cz/304/4105/Metody-empirickeho-zkoumani> expedováno 27.02.2010

8. Průzkum: Kariérové poradenství v systému VP

Dotazníkový průzkum proběhl mezi sto žáky třetích a čtvrtých ročníků z českých středních škol. Dotazníky jsem se snažila rozdávat osobně, v několika případech jsem využila komunikace via email. Dotazník obsahuje celkem sedm otázek. Kompletní znění dotazníku naleznete v Příloze č. 2.

8.1 Faktory ovlivňující volbu studia

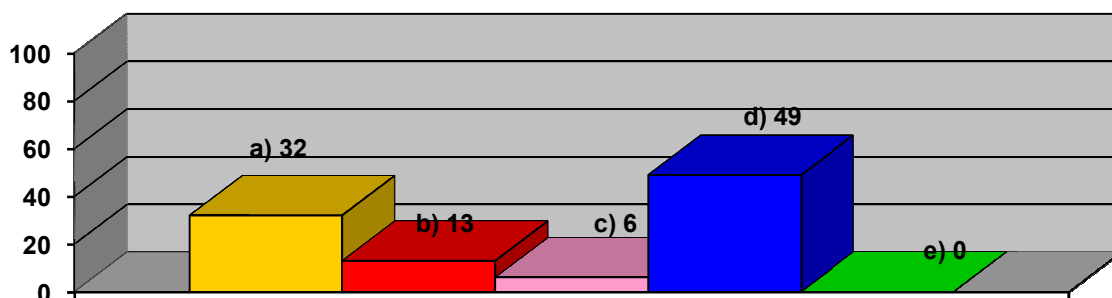
V dotazníku se zabývám otázkou, do jaké míry rozhodují jednotlivé vlivy či předpoklady v rozmyšlení nad další soustavnou přípravou na budoucí povolání oproti možnosti vstupu na trh práce. Před volbou zdali dál studovat na každého středoškoláka působí mnoho faktorů, jež určují výběr. Jak bylo zmíněno v teoretické části práce, každý člověk má odlišné potřeby, žebříček hodnot a jiné výchozí životní podmínky. Proto je dle mého názoru důležité, posoudit důležitost následujících faktorů. Žáci je dostali za úkol ohodnotit body dle důležitosti. K dispozici měli sto bodů, jež mohli přiřadit v libovolném množství ke kterýmkoliv z předpokladů.

Velký vliv mají na volbu povolání osobnostní předpoklady daného studenta. Máme na mysli jeho vlastnosti osobnosti (kupříkladu somatotyp, temperament, charakter člověka), ale i sociální zázemí, vztahy rodinné i vrstevnické, stejně jako jednotlivé složky motivující žáka. Dalším významným faktorem mohou být intelektové předpoklady, jemiž je žák vybaven a o těch se můžeme dozvědět prostřednictvím psychologických testů, či hodnocením pedagogů. Specifickou oblastí jsou sociální vlivy. Ty jsou závislé především na rodinném zázemí z něhož žák vychází a tudíž je jejich tlak velmi individuální. Sociokulturní úroveň rodiny, rodinné tradice, očekávané představy rodičů – tyto sociální vlivy bych očekávala méně než dříve díky všeobecnému úpadku tradic. Dle mého předpokladu mezi nejvýznamnější faktory budou spadat některé z ekonomických vlivů. Finanční stránka rodiny, investice do dojíždění popř. ubytování, platové možnosti v daném oboru po dostudování a další vlivy pravděpodobně otrásají myslí většiny středoškoláků při zvažování volby studia.

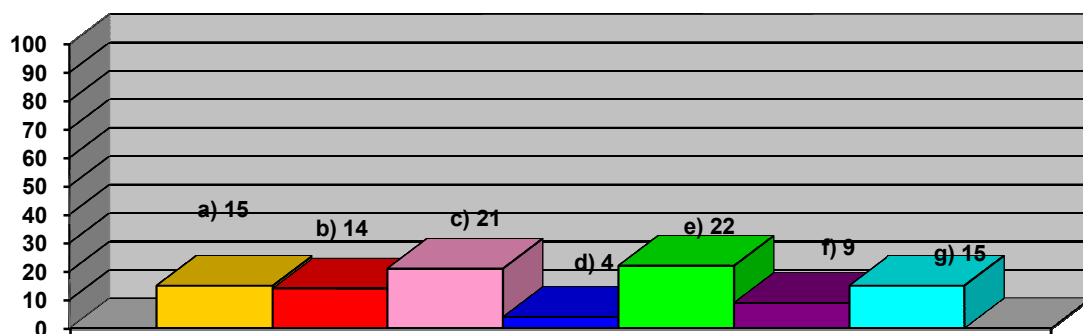
8.2 Výsledky dotazníku

1. Které z následujících faktorů nejvíce ovlivňují volbu zda-li pokračovat po SŠ ve studiu?
 - a.) Intelektové předpoklady – (naznačené školním prospěchem, zjištěné prostřednictvím psychologických testů)

- b.) Osobnostní předpoklady – (vlastnosti osobnosti, kvalita sociálních vztahů, motivační složky = zájem, působení v rodině, vrstevníků, osobních vzorů)
- c.) Sociální vlivy – (sociokulturní úroveň rodiny, rodinná tradice, neuskutečněné sny a představy rodičů, kteří očekávají jejich splnění od svých dětí)
- d.) Ekonomické vlivy – (možnosti a ochota rodičů investovat do vzdělání, blízkost školy, možnosti bydlení a stravování doma, finanční ohodnocení té které profese po skončení studií, v budoucnu i možnost půjček, které budou podporovat zájem a některé obory, uplatnění na trhu práce)
- e.) Jiné

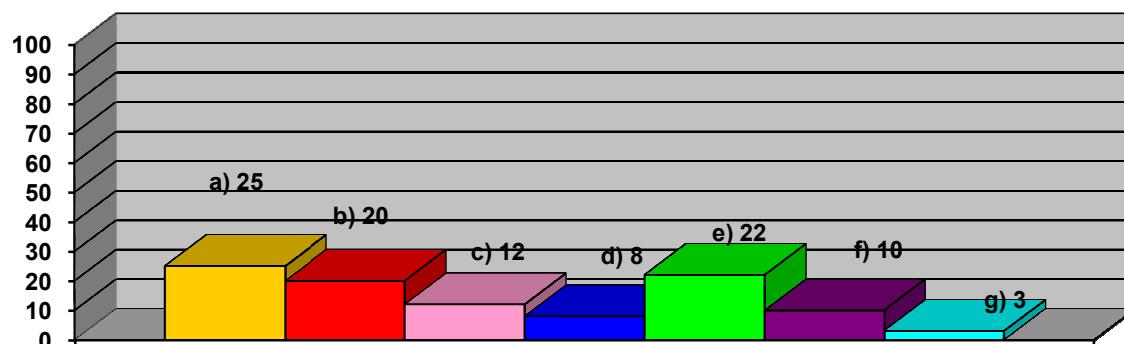

2. Co vnímáš jako nejčastější problém k řešení pro výchovného poradce na své škole?
- a.) Záškoláctví
 - b.) Kariérové poradenství
 - c.) Nadávky a drzosti na adresu učitelů i žáků
 - d.) Vandalismus a záměrné ničení majetku školy
 - e.) Nedovolené požívání alkoholu či návykových látek
 - f.) Rodinné problémy
 - g.) Jiné

3. Jak by si charakterizoval svůj vztah k výchovnému poradci?

- a.) Vnímám ho spíše jako pedagoga
- b.) Je mi pomocníkem a oporou
- c.) Vzorem
- d.) Rovnocenným partnerem
- e.) Zprostředkovatelem informací a znalostí
- f.) Dozorcem a usměrňovatelem
- g.) Jiné

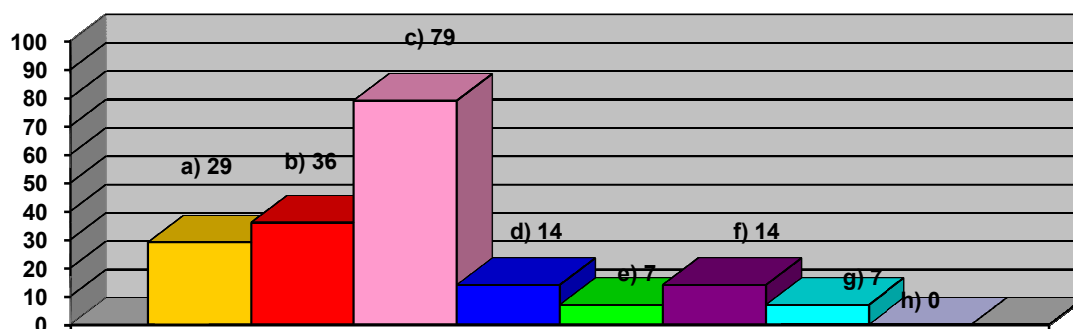

4. Jaká jsou tvá kritéria pro výběr vysoké školy?

- a.) Šance na přijetí
- b.) Následné uplatnění v atraktivní práci
- c.) Zájem o obor
- d.) Chci náročné studium
- e.) Vybavení školy
- f.) Prestiž školy

g.) Dopravní dostupnost

h.) Jiné

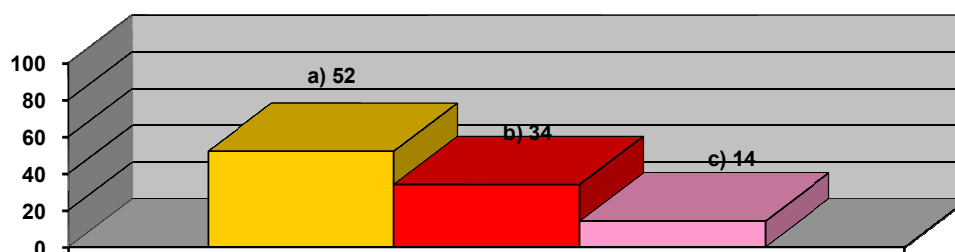

5. Nechal sis poradit při výběru profese od svého výchovného poradce?

a.) Ne

b.) Ano

c.) Plánuji to

6. Jaký je tvůj plán po dokončení střední školy?

a.) Denní studium vysoké školy v ČR

b.) Dálkové studium vysoké školy v ČR

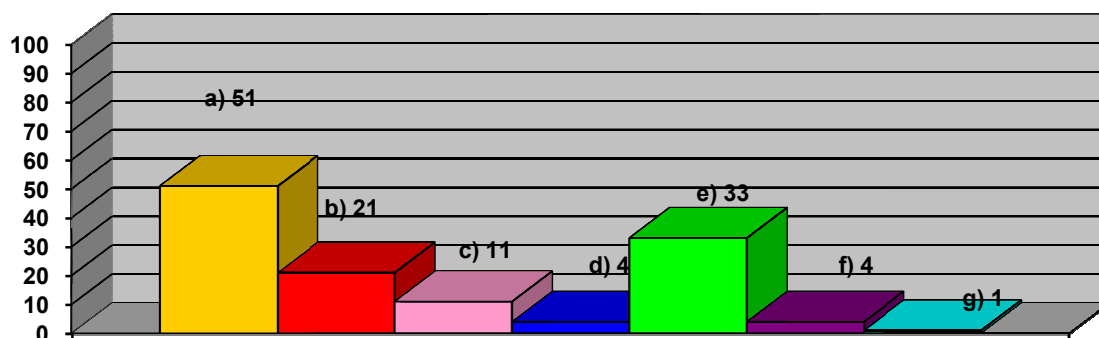
c.) Pomaturitní studium

d.) Studium v zahraničí

e.) Vstup do zaměstnání v ČR

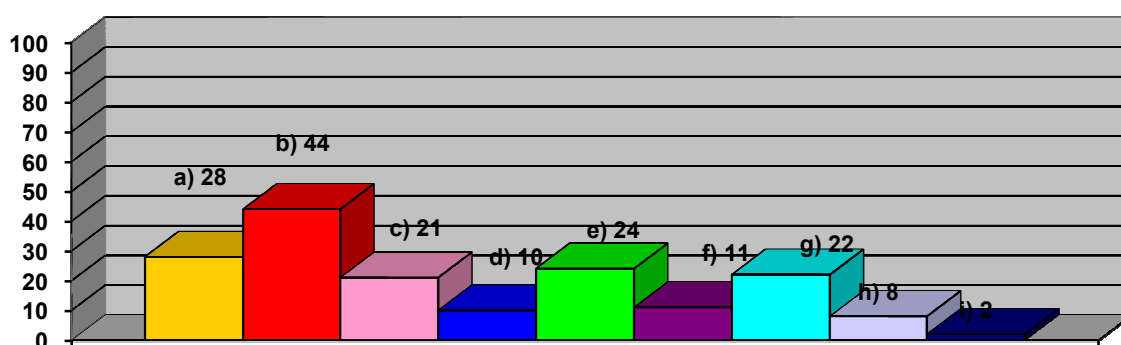
f.) Práce v zahraničí

g.) Jiné

7. Pociťuješ někdy stres, který pramení z rozhodování se o svém budoucím profesním růstu?
Čím nebo kým je tento stres nejčastěji vyvolán?

- a.) Časovým tlakem
- b.) Špatnými školními výsledky
- c.) Špatnou ekonomickou situací
- d.) Volbou vrstevníků
- e.) Rodiči
- f.) Situací na trhu práce
- g.) Vlastní nejistotou po čem toužím
- h.) Strachem z neúspěchu
- i.) Jiné

Z hlediska rozlišení odpovědí gymnazistů a žáků SOŠ jsem se rozhodla vyhodnotit samostatně následující otázky:

Jaké faktory nejvíce ovlivňují tvou volbu studia po SŠ?

☐ intelektové předpoklady	G: 20%; SOŠ: 45%
☐ osobnostní předpoklady	G: 15%; SOŠ: 10%
☐ sociální vlivy	G: 05%; SOŠ: 10%
☐ ekonomické vlivy	G: 60%; SOŠ: 50%

Jaká jsou tvá kritéria pro výběr vysoké školy?

☐ šance na přijetí	G: 10%; SOŠ: 40%
☐ následné uplatnění v atraktivní práci	G: 35%; SOŠ: 20%
☐ zájem o obor	G: 25%; SOŠ: 29%
☐ chci náročné studium	G: 05%; SOŠ: 1%
☐ vybavení školy	G: 05%; SOŠ: 0%
☐ prestiž školy	G: 10%; SOŠ: 05%
☐ dopravní dostupnost	G: 10%; SOŠ: 05%

Nechal sis poradit při výběru profese či dalšího studia od výchovného poradce na tvé škole?

☐ ano	G: 36%; SOŠ: 45%
☐ ne	G: 49%; SOŠ: 43%
☐ plánuji to	G: 15%; SOŠ: 12%

Co vnímáš jako nejčastější problém k řešení pro výchovného poradce na své škole?

☐ záškoláctví	G: 18%, SOŠ: 15%
☐ kariérové poradenství	G: 22%, SOŠ: 10%
☐ nadávky a drzosti na adresu učitelů i žáků	G: 30%; SOŠ: 14%
☐ vandalismus a záměrné ničení majetku školy	G: 0%; SOŠ: 11%
☐ nedovolené požívání alkoholu či návykových látek	G: 12%; SOŠ: 36%
☐ rodinné problémy	G: 18%, SOŠ: 14%

8.3 Komentář k výsledkům dotazníku a pozorování

V následujícím přehledu je uvedeno vyhodnocení strukturovaného pozorování a dotazníků a to v posloupnosti, jež byly uvedeny otázky v dotazníku.

Faktory ovlivňující volbu studia – z výsledků práce vyplynulo, že nejvýznamnějšími faktory, jež hrají roli v rozhodování se, zda pokračovat ve studiu po SŠ či vstoupit do zaměstnání, se dle mého očekávání staly ekonomické vlivy. Ty hrají největší roli pro bez jednoho respondenta polovinu dotazovaných (49). Naopak poměrně překvapivým výsledkem dotazníků byli osobnostní předpoklady, na něž klade největší důraz pouze pouze šest dotazovaných ze sta. Ve srovnání gymnázií a SOŠ byl patrný rozdíl v přístupu k intelektovým předpokladům, k nim by přihlíželo o 25% žáků SOŠ více než gymnazistů. Dle mého mínění tento rozdíl poukazuje především na obavu z

Nejčastější problém k řešení pro VP – kariérové poradenství obecně zaostává i v očích žáků hluboko za řešením sociálně patologických jevů či výchovných potíží, jež je VP nucen upřednostňovat. Zajímavým rozdílem jsou procentuální rozdíly mezi výsledky žáků SOŠ a gymnázia. Gymnazisté spatřují o polovinu markantněji problém řešení vulgarismů, naproti tomu v přesně opačném měřítku srovnání dopadlo u SOŠ v případě řešení požívání omamných látek, drog a alkoholu na půdě školy.

Vztah k VP – výchovný poradce bývá pro žáky na prvním místě pedagogem, vyučujícím všeobecně vzdělávacích předmětů. To může poukazovat na nízkou míru individuální práce s žáky školy. Zvýšení časové dotace pro práci VP by jistě pozitivně ovlivnilo tento fakt. Je však nutné říci, že VP vychází z hodnocení žáků spíše pozitivně. V rámci otázky se vyskytly tři jiné odpovědi než nabízené možnosti. Dvě z nich byly pochvalné a pozitivní a jedna spíše neutrální. Proto se dá z výzkumu říci, že práce výchovného poradce je v zásadě studenty hodnocena pozitivně.

Kritéria pro výběr VŠ – v tomto bodě pro mne bylo překvapující zjištění, že dopravní dostupnost dnes žáky příliš nezajímá. Je to nejspíše v dnešní době jev ojedinělý, aby tento fakt rozhodoval o výběru školy. Vidím to jako pozitivní přínos doby, jež „boří“ hranice regionů a dává možnost vícero žákům zaměřit se na jiné priority při výběru VŠ. Právě

nejčastější prioritou v této oblasti se ukázal být zájem o obor a na druhém místě pak následné uplatnění na trhu práce.

Komunikace s výchovným poradcem na téma profesní poradenství – organizace práce výchovného poradce ve školním roce je předem pečlivě připravená a kariérové poradenství v ní má své místo na obou typech škol. Přesto však ani polovina žáků doposud nevyužila a ani nemá v plánu využít rad VP v profesní oblasti. Výchovní poradci si obecně stěžují na mnohem větší potřeby práce, než jim přidělená časová dotace pro práci dovolí. Proto jsem přesvědčena, že tato čísla souvisí s jejich vyčerpáním a nedostatkem času věnovat se menšině těch, jež si pro radu či pomoc přijdou sami od sebe.

Plán po dokončení SŠ – u většiny studentů vede denní studium VŠ. Překvapivě však 21 ze 100 oslovených respondentů zvažuje kombinované studium („dálkové“⁵⁴). 33 z nich naopak upřednostňuje okamžitý nástup do zaměstnání. Osobně jsem očekávala větší počet žáků, jež by rádi vycestovali za hranice naší země, ať už v rámci studií či zaměstnání. Nízká čísla u těchto odpovědí byla pro mne překvapením. Domnívám se, že mohou souviset s finanční krizí a tím složitější pozicí na trhu práce a to především v USA, ale i jinde.

Stres z přemýšlení nad profesní budoucností – osobně vidím jako povzbuzující a překvapující zároveň, že největším stresorem pro žáky jsou špatné studijní výsledky. Domnívám se, že je třeba žáky motivovat a povzbuzovat tak, aby neměli strach z neúspěchu a tento stresor byl minimalizován. Z rozhovorů se studenty a pozorování jsem nabyla dojmu, že tato oblast žáky trápí spíše vyjíměčně. Je však možné, že ve chvíli kdy žák anonymně má možnost vyslovit svůj pocit, sám si uvědomuje míru stresu právě ze špatných výsledků. Druhou nejčastější odpovědí byl časový tlak. Zde vidím příčinu v období, kdy byli žáci dotazováni. Čtvrté ročníky měli koncem měsíce ledna a začátkem února velké starosti s vyplňováním přihlášek, s přípravami k vykonání maturitní zkoušky atd. Na třetím místě se pak významně podíleli rodiče, ti by mohli být velkou nápomocí, ale jak průzkum dokázal také zdrojem stresu pro téměř jednu třetinu žáků.

⁵⁴ Žáci nerozuměli terminologii kombinované studium, jež znají pouze pod laickým pojmem „dálkové“ studium na VŠ.

9. Srovnání tří koncepcí kariérového poradenství na SŠ

Úkol této kapitoly spočívá v porovnání 3 odlišných koncepcí (dvou českých a jedné zahraniční školy) kariérového poradenství a to především na základě rozhovorů s výchovnými poradci a pozorování v rámci mé pedagogické praxe.

Komparace jednotlivých jevů vytváří vztah založený na kongruenci, afinitě či diferenci. V této kapitole bude tudíž ukázáno, v čem konkrétně spočívá kongruence (shoda), afinita (podobnost) a také difference (odlišnost) těchto tří přístupů ke kariérovému poradenství.⁵⁵

KONGRUENCE (shoda)

Jednoznačnou shodu můžeme spatřovat ve stanovených cílech výchovnými poradci v oblasti kariérového poradenství. Všechny tři školy se snaží přispět k co nejlepšímu vztahu svých žáků k přípravě na budoucí povolání, jejich vztahu v práci a objevování svých potřeb i naplňování jejich uskutečnění.

Další shodu je možné spatřovat v roli kulturního a sociálního prostředí. V této souvislosti můžeme konstatovat, že všechny tři školy se nacházejí v EU a jsou tak ovlivňovány ve svých postojích situací v Evropě a Evropskými měřítky. Uvědomují si současnou problematiku společnosti i trendy v této oblasti. Na všech třech školách je patrné, že je kariérové poradenství vnímáno jako pole působnosti, kde může být žák veden k pozitivnímu vztahu k práci, kde je třeba sprostředkovávat aktuální informace a neustrnout, tak, aby žák obstál v konkurenci na trhu práce a především našel čas a prostor pro sebevzdělání a následnou individuální práci se žákem.

V neposlední řadě jistá míra shody se dá spatřovat i v četných diskusích, které se vedou kolem problematiky na všech třech školách. Ty se týkají obecných témat z okruhu VP, jako postavení výchovných poradců, obsahu jejich práce vůči časové dotaci atd., tak i kariérového poradenství samotného. Pravdou je, že obsahy diskusí nejsou totožné, avšak sdílí problematiku vyrovnávající se s nedostatkem času na kariérové poradenství specificky, se zvyšující se nezaměstnaností, aktuální poptávkou, nabídkou na trhu práce a nedostatkem kurzů pro výchovné poradce kde by se mohli v oblasti kariérového poradenství soustavně vzdělávat. V rámci diskusí je také možné spatřovat další společný faktor, který spočívá v uvědomění, že je nutné se touto problematikou zabývat, a nikoli ji odsouvat stranou.

⁵⁵ Podrobněji je tato metoda popsána v metodách práce v empirické části.

Diskuze především v Evropském měřítku zaznamenala potřeby v této oblasti, proto, jako reakce na tuto diskuzi, vznikl Národní projekt popisovaný v kapitole 5.8.

U všech mnou oslovených VP nastala jednoznačná shoda v nutnosti úpravy časové dotace pro jejich práci. Na tuto absolutní shodu jsem na základě svého zkoumání zareagovala návrhem snížení přímé pedagogické činnosti na polovinu (tj. 12 hodin týdně) jako základní bod a ten následně snižovat dle počtu žáků ve škole dle stávajícího systému. Mnou provedený návrh oslovení všech pět VP v ČR uvítalo a jednomyslně dostal podpory.

AFINITA (podobnost)

Všechny tři koncepce práce VP v oblasti kariérového poradenství vykazují i určitou podobnost. Tuto podobnost je možné spatřovat v obsahu a náplni práce. Tato podobnost musí být ale vnímána s jistou zdrženlivostí, vzhledem k faktu, že na Biblickém institutu je jedna výchovná poradkyně na plný úvazek a jeden poradce na půl úvazků, zatímco v české koncepci je hodinová dotace pro práci VP určena velikostí školy, ale ani zdaleka se neblíží podmínkám práce, jež jsou nastaveny WOL. Pokud tedy vezmeme obsahy práce VP na dvou českých školách ve srovnání s BI, dá se říci, že se do jisté míry zabývají podobnými tematickým celky. Nedá se však hovořit o kompatibilitě, jelikož se domnívám, že časová dotace v ČR značně omezuje práci VP, v porovnání s koncepcí BI, kde vidím důkladnější zpracování materiálů a zpráv z oblasti kariérového poradenství a především individuální práci s každým studentem.

Jistá míra podobnosti se nachází i v programu výchovného poradce. V harmonogramu práce VP na všech třech školách je zaznamenán seznamovací pobyt a jiné aktivity (kde se využívají zejména metody narace, dramatizace, zážitkové pedagogiky, sebepoznání,...). Dále pak návštěva ÚP a jiné exkurze, besedy během studia. Významným prvkem je zde spolupráce s rodiči. Dá se konstatovat, že cíl a k němu směřující práce Výchovný poradce je do značné míry ovlivněna podmínkami, minulými zkušenostmi, ale i emocemi, jež si žák přináší již při příchodu na střední školu a ve velké míře ho provází i v průběhu školní docházky.

Jak bylo již zmíněno, české školy mají úvazek výchovného poradce krácen dle jednotného měřítka zahrnutého v kurikulu. Dalo by se očekávat, že shod bude tudíž více. Avšak vzhledem k odlišnosti typu škol a tím i jiným potřebám a výsledkům práce jsem zde viděla spíše podobnosti, popř. odlišnosti.

DIFERENCE (odlišnost)

Z rozhovorů a především strukturovaného pozorování je zjevné, že rozdílnost všech tří koncepcí kariérového poradenství je patrná a vesměs zásadní. Jeden z nejpodstatnějších rozdílů spočívá v odlišných potřebách škol a sociokulturních i ekonomických podmínkách. Je třeba zmínit, že obecný cíl je stejný, jak již bylo zmíněno v rámci nalezených shod, avšak rozdíl vychází z odlišných představ, co k tomuto cíli vede. V této souvislosti můžeme tedy hovořit o třech odlišných přístupech či koncepcích.

a.) Koncepce kariérového poradenství Gymnázia v Ústí nad Labem

Na gymnázium je u žáků v souvislosti s kariérovým poradenstvím nahlíženo tak, jako na přestupní mezník mezi základní a vysokou školou, jež je vnímán jako nutnost. Právě úspěšnému přijetí na VŠ je věnována značná pozornost. V případě neúspěchu se předpokládá jiný druh terciálního či doplňujícího rekvalifikačního vzdělávání. Nutné je také podotknout, že v rámci tohoto kariérového poradenství, není vymezeno místo pro tzv. strukturální poradenství a výchovná poradkyně s ním nemá osobní zkušenost. Proto jako svou hlavní náplň práce v rámci kariérového poradenství vidí sledování aktuálního dění na akademické půdě vysokých škol v ČR (otevírání nových oborů, počty přijatých žáků...), na druhém místě pak výkonostní testy, testy osobnostních předpokladů a teprve následně VP zmínila orientaci a poptávku na trhu práce. Zajímavým faktorem je zmínka o čím dál častějším využívání služeb soukromých agentur popř. psychologů či personálních poradců žáků gymnázia v touze po individuálním přístupu a zkoumání pro profesní růst žáka. Dá se říci, že poptávka převyšuje možnosti VP v rámci profesního poradenství. Představení strukturálního přístupu v tomto smyslu bylo pro VP zajímavé a obohacující, nicméně do doby, kdy úvazek přímé pedagogické činnosti bude jako nyní, si neumí představit jeho celoplošné využívání.

b.) Koncepce kariérového poradenství SOŠ v Žatci

Koncepce profesního poradenství na střední odborné škole je poněkud složitější. Nejprve je nutné poukázat na to, že tak jako na gymnáziu bylo minimum žáků, jež nepočítali s dalším vzděláváním, zde je tomu přesně obráceně. Můžeme tedy konstatovat, že je nutné, aby VP profesní poradenství zaměřil především na spolupráci s úřady práce, partnerskými organizacemi z oboru, poptávku trhu. Můžeme tudíž hovořit o skutečnosti, že v českém kurikulu vedle sebe existují dva alternativní systémy – gymnazijní a systém středních odborných škol. Žáci příslušející k některé ze skupin se zařadí do velké většiny studentů nebo

tvorí menšinu, jež však je důležité taktéž neopomenout. VP na SOŠ by měl pomoci i právě v odlišení dle inteligenčních předpokladů a dalších faktorů, kterou z variant žák následně využije – zda vstoupí do světa práce či se dál bude soustavně připravovat na budoucí povolání. Z rozhovorů a pedagogické praxe vyplynulo, že je velmi obtížné kvantitativně srovnat počet žáků, jež si přichází k VP pro radu. Jednoznačně se však ukázalo, že v sociálně-výchovné oblasti VP SOŠ byla nucena řešit mnohem závažnější případy. Jednoznačně tedy profesní poradenství zastávalo sekundární roli v jakémkoliv podobném případě. Dle slov VP policie ČR byla ve škole asi sedmkrát v kalendářním roce 2009. VP sociálně-výchovné problémy jednoznačně vidí jako nejaktuálnější a časově nejnáročnější část své práce. V rámci činností zaměřených na kariérové poradenství ve třetím ročníku žáci absolvují přednášku na ÚP a mají možnost spolupráce s partnery školy v rámci soutěží či školních praxí (u většiny oborů to jsou 4 týdny ve školním roce). Škola se snaží zaměřit svou výuku prakticky tak, aby žák měl šanci již během studia získat zkušenosti, v ideálním případě i zaměstnání u jednoho z partnerů školy. VP i školní preventistka vidí jako ideální východisko komplikované situace výchovného poradenství na jejich škole i podobném typu škol v možnosti spolupráce se školním psychologem, jež by měl být ve škole zaměstnán na stálý úvazek nikoliv pouze externě v nutných případech. Pak by se VP mohl plně zaměřit na kariérové poradenství a využít např. i strukturálního přístupu v profesním poradenství.⁵⁶

c.) Koncepce kariérového poradenství Biblického institutu v Maďarsku

Tento přístup ke kariérovému poradenství vychází z křesťanské filosofie. Je ojedinělý především individuálním přístupem, časovou (a potažmo i finanční) investicí do problematiky, kdy základní metodou je řízená diskuse o otázkách. V této koncepci je patrné, že se snaha promítá i do teoretické výuky díky zařazení povinného předmětu etiky (součástí je i profesní etika), dále tzv. strategického plánování, jehož součástí je přístup k plánování profesní dráhy. Kromě toho VP mají za úkol trávit s každým studentem stejného pohlaví minimálně jednu vyučovací hodinu za měsíc, jež věnují budování křesťanského charakteru a soustředění se na jejich budoucí volby a faktory, jež je ovlivňují, aby napomohli správnému rozhodnutí v zájmu žáků.

Z výše popsaného tedy vyplývá, že tento přístup je detailně rozpracován, využívá různých metod, nicméně vyžaduje časovou investici. Toto vzdělávání na BI je vyžaduje účast na minimálně ročním programu. Klíčovým faktorem v práci VP je tedy vést žáky k dialogu,

⁵⁶ Především na základě impulsu právě výchovné poradkyně ze střední odborné školy jsem se rozhodla věnovat strukturálnímu přístupu kapitoly v teoretické části práce.

objevování svých potřeb, ke stanovování žebříčku hodnot, studijních možností a požadavků. Dá se říci, že BI je typickým příkladem multikulturní společnosti, avšak nabízí ojedinělý program studentům od sedmnácti let zaměřen na studium náboženství, osobnostních obdarování i studijních předpokladů.

Dá se říci, že tento způsob přístupu k profesnímu poradenství stojí spoustu času a je ekonomicky náročnější, nicméně umožňuje pracovat s perspektivou všech zúčastněných (často včetně rodičů), především však zaměřenou na konkrétní uspokojení potřeb žáka. Jedná se tedy o určitý proces nácházení, popř. ujišťování se ve správnosti rozhodnutí. V konečném důsledku využití různých forem strukturálního přístupu umožňuje žákům uvědomit si důležitost potřeb, stanovení si žebříčku hodnot a v podstatě se podílet i na jeho nalezení a směřování na současném trhu práce. Domnívám se, že pokud je tento přístup vhodně využit, pak jsou dospívající lépe schopni porozumět sami sobě a vypořádat se s požadavky trhu práce, konkurenceschopností a pak jsou vytvářeny vhodné podmínky nejen pro profesní rozvoj, ale také morální rozvoj žáka. Nevidím tedy osobně tuto možnost jako ztrátu času v případě, že žák není jasně vyhraněn či tápe v jakékoliv ze zmiňovaných oblastí.

V tomto přístupu vnímám jako přínosnou tu skutečnost, že žáci dostávají možnost a dostatek času na to, vytvořit si vlastní pohled na to jakým profesním směrem se ubírat a mají k dispozici vyhraněný čas přemýšlení nad tím. Jsou tak vedeni k tomu, aby sami našli východiska a objevovali možnosti realizace svých snů či přicházeli na sny nové⁵⁷.

⁵⁷ Zajímavou informací vyplývající z rozhovoru byl fakt, že drtivá většina studentů dle zkušeností obou výchovných poradců během dvouletého studijního programu promění své profesní sny v jiné než původní. Odhadem 80% z nich. Stejně tak většina žáků se po studiu rozhodne pro další soustavnou přípravu ke specifickému povolání, jež by chtěli vykonávat.

10. Závěr

Z provedeného průzkumu je zjevné, že ve výchovném poradenství na středních školách v ČR existuje značná diverzita přístupů ke kariérovému poradenství. Domnívám se, že tato odlišnost přístupů pramení z velmi nízké časové dotace, již mají výchovní poradci v ČR pro svou práci určenou. Tento čas pak dělí mezi mnoho odlišných oblastí, které v současnosti řeší – nejčastěji společensky „závažnější“ sociální otázky. Dle mého názoru, není možné dosáhnout harmonizace koncepce výchovného poradenství ustálením „povinnosti“ věnovat určitý (popř. minimální) čas jednotlivým sférám, avšak lze hovořit o tom, že se v rámci celé ČR uplatňuje trend, který preferuje řešení otázek ze sociální oblasti. Z obsahové analýzy také vyplývá, že kariérovému poradenství v minulosti v rámci práce VP byla věnovaná větší pozornost i čas. Obecně můžeme konstatovat, že současný obrat pozornosti je plně spjat s problematikou krize rodiny⁵⁸ a postmoderním pluralismem⁵⁹. Samotný postmodernismus, jako filosofický směr, se promítá i do kultury našeho národa a ruší tradiční jednotu světa a na místo toho klade důraz na různost názorů a hodnot. Vytrácí se tedy autorita z pohledu možnosti využít společného měřítko, z něhož by byla hodnocena správnost názorů a myšlenek.⁶⁰

Především empirická část práce poukázala na značnou odlišnost jednotlivých koncepcí škol ve strukturách a náplních práce výchovných poradců. Pokud vezmeme v potaz současné postmoderní myšlení, pak je nutné konstatovat, že tato odlišnost, je zcela na místě, jelikož je závislá na typu společenství, ze kterého pramení. Není tedy možné hovořit o tom, že by jedna z koncepcí zkoumaných škol byla správnější než ta druhá, je ovšem zapotřebí zkoumat, zda naplňují cíle, které jsou vytyčeny. I přes značnou odlišnost důrazů týkajících se kariérového poradenství, lze objevit ve všech třech koncepcích společné úsilí směřující k výchově žáka, který by byl schopen najít své uplatnění na trhu práce či ve správné volbě další přípravy na budoucí povolání a v budoucnu se tak dokázal podílet na budování harmonické společnosti, v rámci své vlastní seberealizace.

Jako pozitivní a důležitý faktor v procesu prevence nejen sociálně patologických jevů, vnímám skutečnost, že české kurikulum počítá s výukou etické výchovy v Čechách, v němž je

⁵⁸ Keller, Jan: Soumrak sociálního státu. SLON, 2005, ISBN 80-86429-41-5, str. 29-30

⁵⁹ Pluralita světových názorů a náboženských systémů je dnes v Evropě samozřejmostí a pokládáme ji za základní projev svobody. Na tuto změnu musí zákonitě reagovat i školské instituce, které by měli v rámci vzdělávací politiky zajistit, aby náboženství a etická výchova byly v souladu s multikulturní výchovou a přispívaly k posilování lidských práv a občanské výchovy.

⁶⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Postmodernismus#Filosofie> expedováno 21.06.2010

příležitost prosazovat mezikulturní porozumění a rozvoj morálně volných vlastností žáků.⁶¹ V tom vidím prostor pro pedagogy pracovat na budování sociální solidarity, etiky a smysluplnosti lidského života. Mohou tak pozdvihnout křesťanské hodnoty, jež tvoří jádro evropské kultury a zároveň tak pomoci „odlehčit“ výchovnému poradenství od některých sociálně-etických řešení problémů. Věřím, že byt' je to proces dlouhodobý a spíše preventivní rázu, výuka etické výchovy může významně přispět k posunu výchovného poradenství, potažmo dát větší prostor VP k řešení profesních otázek.

Na základě této práce dokazuji nutnost přehodnocení časové dotace, která je udělena pro práci výchovného poradce. V závěru empirické práce navrhuji zkrácení úvazku výchovného poradce na polovinu, neboť při současném širokém spektru činností s výchovným poradenstvím souvisejících, nejsou naplňovány cíle a úkoly VP. Jejich důležitost pro společnost je dokazována napříč celou prací a společenská hodnota této práce je nevyčíslitelná. Kariérovému poradenství by pak mohla být na školách s vyšším počtem žáků⁶² věnovaná pozornost pracovníkem, výchovným poradcem, samostatně určeným k práci pouze oblasti profesní. Žel, důvody proti, jsou ekonomické. V tomto směru, nezbývá než podporovat všechny projekty zmiňované v práci, které mohou více či méně napomoci změnám, ať už v individuální, nebo celospolečenské míře.

⁶¹ MOTYČKA, P. V českých školách chybí etická výchova. *Rodina a škola*. Roč. 56. č. 2, str. 23

⁶² Konkrétní návrh v kapitole 4.2, str. 18

RESUMÉ

Diplomová práce Kariérové poradenství v systému výchovného poradenství na středních školách se zabývá výchovným poradenstvím obecně a následně pak zaměřením na jednu ze složek – tj. kariérové poradenství. Práce je rozdělena na dvě hlavní části: Teoretickou a empirickou.

Práce je tvořena jednotlivými kapitolami teoretické části, jež se věnují výchovnému poradenství současnosti, dále vývojem koncepce z historického i legislativního hlediska. Následující kapitola se věnuje kariérovému poradenství. Další kapitola se zaměřuje na strukturovaný přístup v kariérovém poradenství.

V praktické části jsou pak pojmenovány shody, podobnosti a rozdílnosti tří vybraných škol a jejich koncepcí v praxi na základě rozhovorů, strukturovanému pozorování a sběru dat.

SUMMARY

Thesis Career Counseling as a part of a general system of counseling at high schools deals with counseling at high schools in general and then it focuses on Career counseling as a specific subject by itself. The thesis is divided into two main parts: Theoretical and Practical.

The thesis is made up by chapters in the Theoretical part dealing with counseling at high schools nowadays, followed by a chapter concerning the concept from both a historical point of view and law; a subsequent chapter is devoted to the Career Counseling. The other chapter is focused on structured approach to the Career Counseling.

In the Practical part there are three schools' concepts of counseling, compared separately, which are termed the congruities, affinities and differences based upon the interviews, structured observations and data collection.

Použitá literatura

BARTOŠEK, M. *Pedagogicko-psychologické poradenství*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 1998. ISBN 80-86568-04-0.

BENDL, S. (2001): Školní (ne)kázeň pohledem učitelů a žáků. *Výchovné poradenství*, č.27, s. 16-20.

BENDL, S. (2004): Proměny školy, vzdělávání a výchovy. *Pedagogická orientace*, roč.3.

BĚLOHLÁVEK, F.: Osobní kariéra. Praha, Grada 1994, ISBN 80-7169-083-X.

BOWERS, J., HATCH, T.: The ASCA National Model – a framework for school counseling programs, American school counselor association 2003.

CATTEL, R. B., ŘÍČAN, P.: 16 PF – šestnáctifaktorový dotazník. Bratislava, Psychodiagnostické a didaktické testy 1999.

ČAKRT, M.: Typologie osobnosti pro manažery. Praha, Management Press 2000, ISBN 80-247-0012-3.

ČÁP, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha, SPN 1987, ISBN99-00-00389-X.

DOČKAL, V. A KOLEKTIV: Psychologie nadání. Praha, SPN 1987.

FUCHS, E.: *Co dělá naše jednání dobrým?* Jihlava: Mlýn, 2003, ISBN 80-86948-03-4.

HANISCH, H., KISSMAN, V., JURČO, M.: Test pro profesionální orientaci BOT 8-10. Bratislava, Psychodiagnostika 1997.

- HELUS Z. a kol.: *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. SPN 1979, ISBN 14-722-79.
- HLADKÁ, J.: *Povinnosti výchovných poradců na SŠ a SOU*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 1999. s-. ISBN 80-902189-7-0.
- HOLLAND, H.: *Making of Vocational Choices*, Odessa, PAR 1997
- KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*. SLON, 2005, ISBN 80-86429-41-5
- KLÍMOVÁ, M. A KOLEKTIV: *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha, SPN 1987
- KOHOUTEK, R.: *Základy užité psychologie*. CERM, 2002, ISBN 80-214-2203-3
- LESTER, J. N.: *Klíčové úkoly a vývoj v karétních informacích a poradenství: uvádění politiky do praxe ve Spojených státech*. Příspěvek přednesený na konferenci „Profesní poradenství – teorie a praxe pro 21. století“, Budapešť, 29. - 31.3.2000
- MEZERA, A.: *Pro jaké povolání se hodím?* Praha, Computer Press 2002, ISBN 80-7226-651-9
- MOTYČKA, P.: V českých školách chybí etická výchova. *Rodina a škola*. Roč. 56. č. 2.
- NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*. Praha, Akademie 1996, ISBN 80-200-0592-7
- PELIKÁN, J.: *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis 1995, s. 234. ISBN 80-85498-27-8
- PÍTHA, PETR: Přednáška pronesená v rámci pedagogických dnů Univerzity v Hradci Králové „Velká iluze českého školství“, in: Učitelské noviny 19/2008

PRŮCHA, J, WALTEROVÁ, E, MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001.322 s. ISBN 80-7178-579-2.

PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006.263 s. ISBN 80-7367-155-7.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáku s lehkým mozkovým postižením. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

Sborník z Kongresu výchovného poradenství 2006, *Výchovný poradce*. Národní vzdělávací fond, Asociace školských poradců. ISBN 80-86728-31-5.

SCHLEGELOVÁ, J.: *Otazníky školní etické výchovy ve světle kurikulární reformy*, in Paideia, ročník V., číslo 1/2008.

SOKOL, J.: *Učitelský zpravodaj*, číslo 8, 2008-2009, str. 1-8., ISBN 80-85191-14-8.

STRAKOVÁ, J.: *Jak předcházet kázeňským problémům*. 2003. *Moderní vyučování*, roč.9, č. 7, s. 3-4.

SUPER, D. E.: *The Psychology of Careers*. New York, Harper 1990.

Školský zákon 317/2008 sb. 80 s. ISSN 1211-1244.

VÁŇOVÁ, M. *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. 91 s. ISBN 80-86039-51-X.

VENDEL, Š.: *Kariérní poradenství*. Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-1731-9.

Internetové zdroje:

- **<http://www.rvp.cz/>** - stránky metodického portálu RVP

Metodický vstup nadaní žáci – Simona Šedá. [online]. 2007 [cit. 2010-09-24]. Dostupné z <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2125>.

- **[http:// www.czso.cz /](http://www.czso.cz/)** - stránky českého statistického úřadu

Edicni plan obyvatelstva. [online]. 2010 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z <http://www2.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/0001-10--2800>.

Edicni plan obyvatelstva. [online]. 2004 [cit. 2009-10-06]. Dostupné z [http://czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D800380070/\\$File/4007rra.pdf](http://czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D800380070/$File/4007rra.pdf).

- **[http:// www.nuov.cz /](http://www.nuov.cz/)** - stránky Národního ústavu odborného vzdělávání

Aktivity národního projektu - Kariéra. [online]. 2010 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z <http://www.nuov.cz/vip2/aktivita-projektu>.

Kariérové poradenství. [online]. 2010 [cit. 2010-09-02]. Dostupné z <http://www.nuov.cz/vip2>.

- **[http:// www.asvp.cz//](http://www.asvp.cz/)** - stránky Asociace výchovných poradců

- *Applying image norms across Super's career development stages.* [online]. 2007 [cit. 2010-09-02]. Dostupné z <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/147914529.html>.

- *Metody empirického zkoumání.* [online]. 2007 [cit. 2010-02-27]. Dostupné z <<http://ireferaty.lidovky.cz/304/4105/Metody-empirickeho-zkoumani> >.
- [http:// www.mmst.cz/](http://www.mmst.cz/) - stránky českého ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- <http://www.oazlin.cz/> - stránky Obchodní akademie ve Zlíně

Kariérové poradenství. [online]. 2007 [cit. 2010-02-06]. Dostupné z <http://www.oazlin.cz/poradenstvi/3_1_1.php >.

- *Struktura poradenského systému v ČR.* [online]. 2007 [cit. 2010-06-08]. Dostupné z <<http://podlipny.wz.cz/index.php?struktura> >.

- <http://www.web.telecom.cz/ppp.bruntal/> - stránky PPP Bruntál

Projekt pedagogicko-psychologické poradny Bruntál. [online]. 2010 [cit. 2010-06-15]. Dostupné z <<http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/ak2008/projekt.html> >.

- <http://www.uiv.cz/> - stránky norského ministerstva školství

Posun ve znalostech čtrnáctiletých žáků v matematice a přírodních vědách . [online]. 2001 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z <<http://www.uiv.cz/clanek/501/1605> >.

- <http://www.vlada.cz/cs/eu> - stránky vlády ČR v rámci působení v EU

Lisabonská smlouva. [online]. 2002 [cit. 2010-06-01]. Dostupné z <<http://www.vlada.cz/cs/eu/oeu/lisabon.html> >.

- **<http://en.wikipedia.org/>** - stránky Wikipedia, the free encyclopedia
David McClelland. [online]. 2010 [cit. 2010-09-05].
Dostupné z < http://en.wikipedia.org/wiki/David_McClelland >.

- **<http://en.wikipedia.org/>** - stránky Wikipedia, the free encyclopedia
Poradenství. [online]. 2010 [cit. 2010-06-02].
Dostupné z < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Poradenstv%C3%AD> >.

- **<http://en.wikipedia.org/>** - stránky Wikipedia, the free encyclopedia
Postmodernismus. [online]. 2010 [cit. 2010-06-21].
Dostupné z < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Postmodernismus#Filosofie> >.

- **<http://en.wikipedia.org/>** - stránky Wikipedia, the free encyclopedia
Holland codes. [online]. 2010 [cit. 2010-09-05].
Dostupné z < http://en.wikipedia.org/wiki/John_L._Holland >.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam PPP v ČR

Příloha č. 2: Dotazník

Příloha č. 1: Seznam PPP v ČR

Mgr. Irena Mýtinová, www.poruchy-uceni.wz.cz - Praha 5, Werichova
Andrea Dubeková, www.platznerova.cz - Praha 1, Na poříčí
Bc. Šárka Veselá, www.spuch.cz - Praha 3, Táboritská
Dr. Yvona Mazehóová, České Budějovice 1, Karla IV. - (1 pobočka)
Gymnázium J.G. Mendela a jeho zařízení a Základní umělecká škola,
www.skolskykomplex.cz/ppp - Brno-Staré Brno, Hlinky
Ing. Pavel Vrbický, www.hezkyzivot.cz - Hradec Králové-Třebeš, K Labi
Institut intervenční a manipulativní psychoterapie, Hradec Králové, Nezvalova
Kateřina Kloudová, www.poradnaonline.byznysweb.cz - Brno - (1 pobočka)
Krajská pedagogicko-psychologická poradna Zlín, www.ppporzl.cz - Zlín, J. A. Bati
Kristýna Borsodi, www.s-e-n.cz - Praha 3, Koněvova
Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna, www.kppp.cz - Praha 8, Pernerovala
Lucie Dudková, www.poradenstvi-tyn.websnadno.cz - Týn nad Vltavou-Malá Strana, České armády
Mgr. Eva Kapicová, Louny, Osvoboditelů
Mgr. Jana Kouřilová, České Budějovice 1, Karla IV.
Mgr. Klára Votavová, www.kalea-prague.cz/cz - Praha 1, Školská
Mgr. Lada Chaloupková, www.bobrici-kombivady.cz - Praha 9, Čertouská
Mgr. Ladislava Marešová, www.poradnamaresova.cz - Bystřice pod Hostýnem, Havlíčkova
Mgr. Lenka Osladilová, www.specialnipedagog.cz - Šumperk, Uničovská - (1 pobočka)
Mgr. Martin Skála, www.psychopompos.cz - Praha 2, Vyšehradská
Mgr. Milena Mikulková, www.vztahove-poradenstvi.cz - Veselí nad Moravou, Za poštou
Mgr. Zdeněk Březa, DiS., Šumperk, Uničovská
MŠ a ZŠ pro sluchově postižené, Brno, www.zsspbrno.cz - Brno-Řečkovice, Novoměstská
MŠ, ZŠ a střední škola pro sluchově postižené Valašské Meziříčí, www.val-mez.cz - Valašské Meziříčí, Vsetínská
MŠ, ZŠ a střední škola pro sluchově postižené Valašské Meziříčí, www.val-mez.cz - Frýdek-Místek-Místek, 8. pěšího pluku
MŠ, ZŠ a střední škola pro sluchově postižené Valašské Meziříčí, www.val-mez.cz - Zlín-Přiluky, Broučková
Oblastní pedagogicko-psychologická poradna Vyškov, www.pppvy.cz - Vyškov-Předměstí, Jungmannova
PaedDr. Milan Kyzour, www.arteterapie.wz.cz - České Budějovice 6, Čechova
PaedDr. Zdeňka Janhubová, www.skola.dodsource.cz - Zábřeh, Strejcova
PaedDr. Zdeňka Kašparová, www.pppk.cz - Praha 5, Brdlíkova
PaeDr. Věra Kadlecová, Kladno, Vašatova
Pedagogicko-psychologická poradna, www.pedag-poradna.pel.cz - Pelhřimov, Pražská
Pedagogicko-psychologická poradna, www.pepor.pilsedu.cz - Plzeň-Lobzy, Částkova - (6 poboček)
Pedagogicko-psychologická poradna Brno, www.pppbrno.cz - Brno-Staré Brno, Hybešova - (5 poboček)
Pedagogicko-psychologická poradna Bruntál, www.pppbruntal.cz - Bruntál, Krnovská - (1 pobočka)
Pedagogicko-psychologická poradna Břeclav, www.pppbreclav.cz - Břeclav, brí Mrštíků - (2 pobočky)
Pedagogicko-psychologická poradna, Česká Lípa, Havlíčkova 443, Česká Lípa, Havlíčkova
Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, www.pppcb.cz - České Budějovice 3, Nerudova - (10 poboček)

Pedagogicko-psychologická poradna Frýdek-Místek, www.pppfm.unas.cz - Frýdek-Místek-Místek, Palackého - (2 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Hodonín, www.ppp-hodonin.eu - Hodonín, P. Jilemnického

Pedagogicko-psychologická poradna Cheb, Cheb, Palackého

Pedagogicko-psychologická poradna Chrudim, www.pppchrudim.cz - Chrudim IV, Poděbradova - (2 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Jablonec nad Nisou, Jablonec nad Nisou-Mšeno nad Nisou, Palackého

Pedagogicko-psychologická poradna Jihlava, www.pppji.cz - Jihlava, třída Legionářů

Pedagogicko-psychologická poradna Karlovy Vary, www.pppkv.cz - Karlovy Vary, Západní

Pedagogicko-psychologická poradna Karviná, www.pppkarvina.cz - Karviná-Ráj, Víta Nejedlého - (4 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Liberec, www.pppliberec.cz - Liberec II-Nové Město, Truhlářská - (1 pobočka)

Pedagogicko-psychologická poradna Nový Jičín, www.pppnj.adslink.cz - Nový Jičín, Žižkova - (2 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje, www.ppp-olomouc.cz - Olomouc-Lazce, U sportovní haly - (3 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Opava, www.ppp.opava.cz - Opava-Město, Rybí trh

Pedagogicko-psychologická poradna Ostrava-Zábřeh, www.ppp-ostrava.cz - Ostrava-Zábřeh, Kpt. Vajdy - (1 pobočka)

Pedagogicko-psychologická poradna Pardubice, www.ppp-pardubice.cz - Pardubice-Zelené Předměstí, Sukova třída

Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 1,2 a 4, www.ppppraha.cz - Praha 10, Francouzská

Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 3 a 9, www.ppp3a9.cz - Praha 3, Lucemburská - (1 pobočka)

Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 5, www.oppp5.cz - Praha 5, Kuncova

Pedagogicko-psychologická poradna Semily, www.pppsemily.wz.cz - Semily-Podmoklice, Nádražní - (2 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Sokolov, Sokolov, Karla Hynka Máchy

Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje, www.pppstredoceska.cz - Kolín IV, Jaselská - (11 poboček)

Pedagogicko-psychologická poradna Třebíč, www.ppptrebic.cz - Třebíč-Horka-Domky, Vltavínská - (2 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Teplice, příspěvková organizace, www.pppuk.cz - Teplice, Lípová

Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí, www.pppuo.cz - Ústí nad Orlicí, Královéhradecká - (3 pobočky)

Pedagogicko-psychologická poradna Znojmo, www.sis.znojmo.cz/ppp.htm - Znojmo, Jana Palacha

Pedagogicko-psychologická poradna Žďár nad Sázavou, www.ppp-zr.cz - Žďár nad Sázavou 1, Veselská - (2 pobočky)

PhDr. Jiří Hřebíček, Zlín-Prštné, L. Váchy

PhDr. Zdeňka Baranniková, www.educozatec.cz - Žatec, Masarykova

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy Rakovník, www.poradna-rakovnik.cz - Rakovník I, Žižkovo nám.

Pražská pedagogicko psychologická poradna, s.r.o. , www.pppp.cz - Praha 4, Ohradní

Speciální ZŠ a MŠ Děčín, Teplická, www.specdcbynov.cz - Děčín-Děčín I-Děčín, 17. listopadu

Střední škola, ZŠ a MŠ Hradec Králové, Štefánikova, www.neslhk.com - Hradec Králové-Moravské Předměstí, Štefánikova

Střední škola, ZŠ a MŠ logopedická Frýdek-Místek, www.ruzovka.eu - Frýdek-Místek-Místek, 28. října

ZŠ a MŠ Mohelnice, Masarykova, www.zsams-mohelnice.cz - Mohelnice, Masarykova

ZŠ a MŠ pro sluchově postižené Plzeň, Mohylová, www.sluchpost-plzen.cz - Plzeň-Doubravka, Mohylová

ZŠ a Střední škola pro žáky se specifickými poruchami chování Praha 5, www.speczs.cz - Praha 5, Na Zlíchově

ZŠ logopedická a ZŠ praktická, Praha Libčická, www.zslogopedicka.cz - Praha 8, Libčická

ZŠ pro zrakově postižené, Praha 2, nám. Míru, www.skolazrak.cz - Praha 2, náměstí Míru

ZŠ speciální Litvínov, Šafaříkova, www.speclitvinov.unas.cz - Litvínov-Horní Litvínov, Šafaříkova

Příloha č. 2

Dotazník

Dobrý den! Dostává se Vám do rukou dotazník, který zkoumá postavení kariérového poradenství v systému výchovného poradenství. Výsledky tohoto dotazníku budou sloužit pouze jako podklady k vypracování mé diplomové práce, nebudou nikde zveřejňovány a spojovány s Vámi. Dotazník je anonymní, a proto Vás prosím, abyste v něm vyjádřili své opravdové mínění.

Velice děkuji za ochotu a spolupráci.

Karolína Bílková

1. Které z následujících faktorů nejvíce ovlivňují volbu zda-li pokračovat po SŠ ve studiu?

- a) Intelektové předpoklady – (naznačené školním prospěchem, zjištěné prostřednictvím psychologických testů)
- b) Osobnostní předpoklady – (vlastnosti osobnosti, kvalita sociálních vztahů, motivační složky = zájem, působení v rodině, vrstevníků, osobních vzorů)
- c) Sociální vlivy – (sociokulturní úroveň rodiny, rodinná tradice, neuskutečněné sny a představy rodičů, kteří očekávají jejich splnění od svých dětí)
- d) Ekonomické vlivy – (možnosti a ochota rodičů investovat do vzdělání, blízkost školy, možnosti bydlení a stravování doma, finanční ohodnocení té které profese po skončení studií, v budoucnu i možnost půjček, které budou podporovat zájem a některé obory, uplatnění na trhu práce)
- e) Jiné

2. Co vnímáš jako nejčastější problém k řešení pro výchovného poradce na své škole?

- a) Záškoláctví
- b) Kariérové poradenství
- c) Nadávky a drzosti na adresu učitelů i žáků
- d) Vandalismus a záměrné ničení majetku školy
- e) Nedovolené požívání alkoholu či návykových látek
- f) Rodinné problémy
- g) Jiné

3. Jak by si charakterizoval svůj vztah k výchovnému poradci?

- a) Vnímám ho spíše jako pedagoga
- b) Je mi pomocníkem a oporou
- c) Vzorem
- d) Rovnocenným partnerem
- e) Zprostředkovatelem informací a znalostí
- f) Dozorcem a usměrňovatelem
- g) Jiné

4. Jaká jsou tvá kritéria pro výběr vysoké školy?

- a) Šance na přijetí
- b) Následné uplatnění v atraktivní práci
- c) Zájem o obor
- d) Chci náročné studium
- e) Vybavení školy
- f) Prestiž školy
- g) Dopravní dostupnost
- h) Jiné

5. Nechal sis poradit při výběru profese od svého výchovného poradce?

- a) Ne
- b) Ano
- c) Plánuji to

6. Jaký je tvůj plán po dokončení střední školy?

- a) Denní studium vysoké školy v ČR
- b) Dálkové studium vysoké školy v ČR
- c) Pomaturitní studium
- d) Studium v zahraničí
- e) Vstup do zaměstnání v ČR
- f) Práce v zahraničí
- g) Jiné

7. Pociťuješ někdy stres, který pramení z rozhodování se o svém budoucím profesním růstu? Čím nebo kým je tento stres nejčastěji vyvolán?

- a) Časovým tlakem
- b) Špatnými školními výsledky
- c) Špatnou ekonomickou situací
- d) Volbou vrstevníků
- e) Rodiči
- f) Situací na trhu práce
- g) Vlastní nejistotou po čem toužím
- h) Strachem z neúspěchu
- i) Jiné

Velice Vám děkuji za čas strávený nad tímto dotazníkem a přeji Vám mnoho úspěchů ve Vaší profesní volbě.